

Det juridiske fakultet

Skyldkravet for terrorhandlinger.

—
Stine Nytrø.

Liten masteroppgave i rettsvitenskap vår 2016.

Antall ord: 17 330

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	4
1.1 Bakgrunn.....	4
1.2 Presentasjon av rettslig tema og rettslig regulering.....	4
1.3 Innledende om skyldkravet.....	5
1.4 Avgrensning.....	7
1.5 Metode.....	7
1.6 Videre fremstilling.....	8
2. Årsaker til terrorisme.....	9
2.1 Innledning.....	9
2.2 Samfunnsmessige motiver.....	10
2.3 Politiske, ideologiske og religiøse motiver.....	11
3. Begrepet terrorhandling.....	12
3.1 Innledning.....	12
3.2 Definisjonsproblematikk.....	13
3.3 Er det behov for en definisjon av terrorhandlinger?.....	16
3.3.1 Hensyn som taler mot en definisjon.....	16
3.3.2 Hensyn som taler for en definisjon.....	17
3.4 Gjerningsbeskrivelsen etter norsk lov.....	19
4. Skyldkravet.....	20
4.1 Skyldkravets innhold og begrunnelse i norsk strafferett.....	20
4.1.1 Skyldkravets innhold.....	20
4.1.2 Skyldkravets begrunnelse.....	21
4.2 Forsett.....	24
4.2.1 Innledning.....	24
4.2.2 Viljesforsett, strl. § 22 første ledd bokstav a.....	25
4.2.3 Sannsynlighetsforsett, strl. § 22 første ledd bokstav b.....	26
4.2.4 Eventuelt forsett, strl. § 22 første ledd bokstav c.....	27
4.3 Terrorhensikt.....	28

4.3.1 Innledende om forsettskravet i terrorlovgivningen.....	28
4.3.2 Strl. § 131 annet ledd bokstav a.....	31
4.3.3 Strl. § 131 annet ledd bokstav b.....	32
4.3.4 Strl. § 131 annet ledd bokstav c.....	35
5. Skyldkravet for terrorrelaterte handlinger.....	37
5.1 Innledning.....	37
5.2 Terrorforbund.....	38
5.2.1 Innledning.....	38
5.2.2 Gjerningsbeskrivelsen.....	39
5.2.3 Skyldkravet.....	40
5.3 Terrortrusler.....	41
5.3.1 Innledning.....	41
5.3.2 Gjerningsbeskrivelsen.....	42
5.3.3 Skyldkravet.....	43
5.4 Terrorfinansiering.....	44
5.4.1 Innledning.....	44
5.4.2 Gjerningsbeskrivelsen.....	45
5.4.3 Skyldkravet.....	47
6. Skyldkravet for medvirkning til terrorhandling.....	48
7. Oppsummering.....	50
8. Kildeliste.....	52
8.1 Lover.....	52
8.2 Internasjonal rett.....	52
8.3 Rettspraksis.....	52
8.4 Forarbeider mv.	53
8.5 Forskrifter.....	54
8.6 Juridisk teori og juridiske artikler.....	54
8.7 Internettadresser.....	55
8.8 Annet.....	55

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Terror har forekommet til alle tider i alle verdens hjørner. Det er vanskelig å gi en enhetlig beskrivelse av arten og omfanget av terrorisme. Dette skyldes blant annet at det ikke finnes en allment akseptert definisjon av begrepet terrorhandling.¹ Trusselbildet for terrorhandlinger i Norge er preget av stor uforutsigbarhet,² men har i det siste året gått ned. Ifølge seniorrådgiver Martin Bernsen i Politiets sikkerhetstjeneste (PST) skyldes dette blant annet at Norge har fått på plass en terrorlovgivning som sørger for at terroraktører i stor grad er fengslet.³

Trenden internasjonalt siden 2000 har vært at antallet terroraksjoner går ned, men aksjonene krever flere menneskeliv og medfører større materielle skader. Forklaringen på dette er blant annet at de tradisjonelle terrormålene, som ambassader, er bedre beskyttet mot angrep.

Terrorgrupper velger i stedet lettere tilgjengelige mål, som kjøpesentre eller turistattraksjoner. En annen forklaring kan være den harde kampen om medias oppmerksomhet.⁴ I de siste årene har også politisk motivert vold utviklet seg. Slike motiver lå bak blant annet terroraksjonene i USA 11. september 2001, Madrid 2004 og London 2005. Terrorhandlinger kan også gjennomføres som såkalt soloterrorisme, som for eksempel terroraksjonen i Norge 22. juli 2011.

1.2 Presentasjon av rettslig tema og rettslig regulering

Oppgavens tema er skyldkravet for terrorhandlinger. Det rettslige grunnlaget er straffeloven kapittel 18, særlig § 131.⁵ Strl. § 131 regulerer terrorhandlinger. For å straffes for overtredelse av bestemmelsen må gjerningspersonen ha begått den straffbare handling med terrorhensikt

¹ Se Ståle Eskeland, *De mest alvorlige forbrytelser*, Oslo 2011, side 34.

² Jf. <http://www.pst.no/media/utgivelser/trusselvurdering-2015/> (26.01.16).

³ Se <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/terrorisme/flere-frykter-norsk-terrorangrep/a/23597610/> (25.01.16).

⁴ Jf. NOU 2000: 24 Et sårbart samfunn. utfordringer for sikkerhets- og beredskapsarbeidet i samfunnet, avsnitt 4.4.1.

⁵ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (strl.).

som nevnt i annet ledd bokstav a til c. Vilkårene er kumulative.⁶ I straffeloven av 1902 var det rettslige grunnlaget § 147 a om terrorhandlinger og § 147 b om terrorfinansiering.⁷ Idet den nye loven bygger på disse bestemmelsene, vil også disse gjennomgås i oppgaven.

Jeg har valgt å skrive om skyldkravet for terrorhandlinger da terrorisme er et særdeles dagsaktuelt tema. Jeg ønsker å undersøke nærmere hva som ligger i det subjektive vilkåret for straff for overtredelse av terrorhandlinger. Etter min mening er kravet til terrorhensikt av særlig interesse. Dette er først og fremst fordi det er skyldkravet som skiller terrorhandlinger fra andre alvorlige forbrytelser som blant annet drap, kapring av fly og skip, masseødeleggelse, trusler mv. Skyldkravet ble dessuten endret i 2007 fra ”terrorforsett” til ”terrorhensikt”.

Problemstillingen er hva kravet til terrorhensikt innholdsmessig innebærer. Dette for å undersøke hva som skiller ”terrorhandlinger” fra andre alvorlige straffbare handlinger.

1.3 Innledende om skyldkravet

Etter ansvarslæren må fire straffbarhetsbetingelser må være oppfylt for å kunne straffes for et lovbrudd. Krav om subjektiv skyld hos gjerningspersonen er blant disse. Det sentrale i skyldkravet er at ”gjerningspersonen på handlingstidspunktet forsto, burde ha forstått eller kunne ha forstått at handlingen var ulovlig”.⁸

Skyldkravet i strafferetten knytter seg til straffebudets gjerningsinnhold. Den subjektive skyld kan bare knytte seg til en menneskelig opptreden: en handling eller en unnlattelse.⁹ En gjerningsperson kan bebreides dersom vedkommende av fri vilje har utført en handling som etter gjerningsbeskrivelsen er straffbar. Det er altså en sammenheng mellom straffebudets objektive og subjektive side. En persons tanker kan aldri gi grunnlag for straff med mindre tanken er knyttet mot en handling som straffelovgivningen retter seg mot.¹⁰

⁶ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet), side 315.

⁷ Almindelig borgerlig straffelov 22. mai 1902 nr. 10 (strl.).

⁸ Jf. Ståle Eskeland, *Strafferett*, 4. utgave, Oslo 2015, side 71.

⁹ Jf. Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett* ved Magnus Matningsdal og Georg Rieber-Mohn, 5. utgave, Oslo 2004, side 107.

¹⁰ Se Eskeland, *Strafferett*, side 276.

Etter strl. § 21 rammer straffelovgivningen som hovedregel kun forsettlig lovbrudd. Ulike forsettsteorier eksisterer. Etter viljesteorien kan begrepet forsett defineres om ”*viljen til å foreta en handling av den art som straffebudet beskriver*”.¹¹ Etter bevissthetsteorien defineres forsett som ”*bevisstheten om å foreta en slik handling*”.¹² I all hovedsak fører teoriene til samme resultat. Kjernen i skyldformen forsett er at ”gjerningspersonen med viten og vilje begår den handling som bryter loven”.¹³

Den nye straffeloven opererer med tre typer forsett som er definert i § 22 første ledd bokstav a, b og c. Innholdet i definisjonene er utviklet gjennom rettspraksis, forarbeider og juridisk teori. Forsett foreligger for det første når noen begår en straffbar handling med hensikt, jf. bokstav a. Hensiktsforsett foreligger når gjerningspersonen ”ønsket eller ville at gjerningsinnholdet i straffebudet skulle oppfylles”.¹⁴ For det andre foreligger forsett når handlingen er begått med ”bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig dekker gjerningsbeskrivelsen”, jf. bokstav b. Dersom den kriminelle handling verken er tilsiktet eller beregnet som sikker eller mest sannsynlig for gjerningspersonen, foreligger likevel forsett dersom lovbrakeren holder det for mulig at vedkommendes handling dekker gjerningsbeskrivelsen, og gjennomfører handlingen selv om det skulle være tilfellet. Denne type forsett kalles eventuelt forsett, se bokstav c.

Det som skiller de tre typene forsett fra hverandre er graden av sikkerhet som gjerningspersonen anser for at følgen av hans handling skal inntre. Disse tre forsettformene vil bli nærmere gjennomgått i kapittel 4.2.

For å kunne straffes for en terrorhandling etter strl. § 131 er det alminnelige skyldkravet forsett ikke tilstrekkelig. Det kreves i tillegg et subjektivt overskudd i form av hensikt. Det er dette vilkåret jeg ønsker å undersøke nærmere.

¹¹ Se Andenæs, *Alminnelig strafferett*, side 232.

¹² Se Andenæs, *Alminnelig strafferett*, side 232.

¹³ Jf. Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven) side 111.

¹⁴ Jf. Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 226.

1.4 Avgrensning

Uaktsomhet vil ikke bli drøftet. Uaktsomme terrorhandlinger er ikke straffbare. Dette idet det kreves hensikt for å domfelle for brudd på terrorbestemmelsene. En uaktsom overtredelse kan per definisjon ikke begås med hensikt.

Jeg begrenser videre oppgaven til enkelte straffebed i straffelovens kapittel 18. Det som nærmere vil bli gjennomgått er skyldkravet til terrorhandlinger (§ 131), terrorforbund (§ 133), terrortrusler (§ 134) og terrorfinansiering (§ 135). Dette av hensyn til oppgavens omfang.

1.5 Metode

Avhandlingen redegjør for gjeldende rett (de lege lata) av terrorlovgivningen basert på norske og internasjonale rettskilder. Metode for oppgave er altså en rettsdogmatisk fremstilling. Det legges til grunn en tradisjonell rettskildelære.

Lovteksten er en sentral rettskildefaktor i strafferetten og er utgangspunktet etter tradisjonell juridisk metode. Dette følger allerede av lovkravet i Grunnloven § 96 i den forstand at regler om straff alltid må kunne forankres i formell lov.¹⁵ Straff for terror og terrorrelaterte handlinger forankres i strl. kapittel 18.

Strafferettslovgivningen må tolkes med de begrensninger som følger av folkeretten, jf. strl. § 2. Særlig viktige internasjonale kilder på området er terrorfinansieringskonvensjonen og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373.¹⁶ Norge er forpliktet til å etterleve FNs påbud. EMK artikkel 6 om rettferdig rettergang begrenser også anvendelsen av norsk strafferett og skal ved motstrid ha forrang, jf. menneskerettsloven § 3.¹⁷

Det foreligger begrenset rettspraksis for terrorhandlinger i Norge, og enda færre saker som har funnet veien helt til Høyesterett. Normalt tolker underinstansene loven og de andre

¹⁵ Kongeriket Norges Grunnlov gitt i riksforsamlingen på Eidsvoll den 17. mai 1814 (Grl).

¹⁶ FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme (terrorfinansieringskonvensjonen), FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 av 28. september 2001.

¹⁷ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett. Vedlegg 1 Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK).

rettskildefaktorene likt som Høyesterett.¹⁸ På grunn av dette får underinstansenes praksis tyngre vekt. Bhatti- og Krekar-dommene står sentralt i oppgaven.¹⁹ Straffedommen mot terrordømte Anders Behring Breivik er også av prinsipiell betydning.²⁰

Det eksisterer en rekke forarbeider på området. Disse har betydning for tolkning av loven idet de er utsagn om forståelse av ordlyden som er gitt av organer med rettslig og faktisk kompetanse til å ha innflytelse på hva som er gjeldende rett.²¹

Jeg har videre henvist i oppgaven til juridisk teori. Denne rettskildefaktoren er ikke en autorativ kilde, men må vurderes ut fra sin kvalitet. På grunn av legalitetsprinsippets tyngde på strafferettens område vil juridisk teori ha mindre vekt enn de overnevnte rettskildefaktorene.

De særlige metodiske utfordringene i oppgaven er først og fremst områdets begrensede rettspraksis. I tillegg er den nye terrorparagrafen i strl. 2005, som trådte i kraft 1. oktober 2015, per i dag ikke blitt behandlet av domstolene. Videre ble lovreglene for første gang vedtatt i 2002 og er derfor forholdsvis ny i norsk strafferett. På denne bakgrunn må det antas at det ikke har festet seg noen alminnelig forståelse av begrepet ”terror” i juridisk forstand. Dette skyldes blant annet at lovteksten peker mot flere ulike type tolkninger og tvisttilfeller som enda er uavklart i praksis.

1.6 Videre fremstilling

I den videre fremstilling vil jeg først redegjøre for ulike årsaker til terror, se kapittel 2. I kapittel 3 vil jeg undersøke begrepet terrorhandling. Dette er av sentral betydning idet skyldkravet må knyttes til en straffesanksjonert handling. Det er derfor nødvendig å ta utgangspunkt i begrepet terrorhandling og terrorbestemmelsens objektive gjerningsbeskrivelse.

¹⁸ Se Eskeland, *Strafferett*, side 155.

¹⁹ TOSLO-2007-167415-2 (Bhatti-dommen). Dommen er anken, men anke gjaldt ikke terrortiltalen. Og LB-2012-68482 (Krekar-dommen). Dommen er anket. Anke over lovanvendelse og straffutmåling ble nektet fremmet, jf. HR-2013-920-U. Anke over det sivile kravet ble også nektet fremmet, jf. HR-2013-2161-U.

²⁰ TOSLO-2011-188627-24 – RG-2012-1153 (22. juli-saken).

²¹ Jf. Eskeland, *Strafferett*, side 98.

Deretter går jeg inn på oppgavens kjerne; skyldkravet. Her vil jeg først redegjøre for hva et skyldkrav innebærer og hvorfor vi har et krav om skyld i norsk strafferett. Videre foretas en kort fremstilling av de forskjellige forsettsformene. Kravet om terrorhensikt blir deretter grundig gjennomgått. I kapittel 5 redegjøres for skyldkravet for terrorrelaterte handlinger. I oppgavens kapittel 6 redegjøres for skyldkravet for medvirkning til terrorhandling.

2. Årsaker til terrorisme

2.1 Innledning

For å avgjøre om skyldkravet for terrorhandling er oppfylt må det foretas en vurdering av gjerningspersonens subjektive oppfatning av de faktiske og rettslige forhold. Spørsmål om straff beror på en vurdering av gjerningspersonens tanker, sett i sammenheng med vedkommendes atferd i en konkret situasjon. Før jeg kommer nærmere inn på de objektive og subjektive vilkår, ønsker jeg å se nærmere på terrorismens bakenforliggende årsaker.

Terrorhensikt er det avgjørende element ved vurderingen av om en handling kan anses som terror. Det er etter min mening derfor viktig å undersøke motivene for å begå terrorhandling nærmere. Temaet kan også åpne for en bedre forståelse av lovgivers formål med kravet om terrorhensikt i strl. § 131.

Med årsaker menes her forutsetninger og foranledninger for terrorhandling. Forutsetningene for terror skaper grobunnen, mens foranledningene er momenter av betydning for fremveksten av terror.

Det eksisterer ingen entydige årsaker for hvorfor enkelte personer i fellesskap eller alene begår terrorhandling. Tidligere generalsekretær i FN, Kofi Annan, mener at de gruppene som tyr til terrorisme har en oppfatning av at det er den mest effektive kampmetoden de har tilgang til.²² Terrorister utvikler bevisste strategier og tar valg på grunnlag av mulighetene og begrensningene som ligger i situasjonen.²³

²² Jf. <http://www.fn.no/Tema/Terrorisme/AArsaker-til-terrorisme> (17.02.16).

²³ Jf. http://www.oslomilsamfund.no/files/speech_files/161-2004-02-02-Bjorgo-innled-disk.pdf (08.03.16).

Terrorisme kan brukes som et virkemiddel. Dersom handlingene får mye oppmerksomhet og plass i media er noe av målet med terrorhandlingen nådd. Videre kan terror brukes som et pressmiddel. Med dette menes at terroristgrupper ønsker oppmerksomhet for å formidle og videreføre en politisk eller religiøs agenda. Terrorister hevder typisk at motstanderne ikke ga dem noe annet valg enn å handle. Terrorisme kan også brukes som tilsvær på statens overgrep mot egen befolkning eller en annen stat.²⁴ Terrorhandlinger kan videre brukes som ledd i ulike typer politiske strategier, som hevn eller for å diskreditere politiske motstandere.²⁵ Det bakenforliggende formålet eller de samfunnsmessige, politiske, ideologiske eller religiøse motiver er, som jeg senere skal komme tilbake til, ikke avgjørende for om en handling kan anses som terror etter strl. § 131.

2.2 Samfunnsmessige motiver

Oppvekstvilkår er en vesentlig årsak til kriminalitet generelt.²⁶ Momenter som lav utdanning, mangel på kjærlighet eller omsorg i oppveksten, svak arbeidsevne og svak økonomi er en sentral årsak til kriminalitet.

På grunn av arv, miljø og ulik oppdragelse og kultur kan regler som forbyr visse handlinger for noen oppfattes som urettferdig. Personer som er oppvokst i land hvor det er krig eller det er lett å bli rekruttert til en terrororganisasjon kan ha andre formeninger om grensene mellom rett og galt. Unge som blir sosialisert inn i verdssystem som godtar bruk av vold og hevn, kan ha en økt vilje til å støtte og utføre kriminalitet.²⁷ Dette kan være opphavet for terrorhandlinger. Dersom unge føler seg utenfor samfunnet og mangler trygge omgivelser eller kunnskap om virkningene av terrorisme, kan de ofte rette seg mot uheldige miljø.

Samfunnsendringer kan også være et relevant moment. Ved at tradisjonelle sosiale verdier og normer forvitrer, kan det oppstå en fremvekst av nye radikale ideologier.²⁸ Det moderne samfunn tilrettelegger i tillegg til utbredt kommunikasjon gjennom for eksempler aviser og

²⁴ Se <http://www.fn.no/Tema/Terrorisme/AArsaker-til-terrorisme> (17.02.16).

²⁵ Jf. NOU 1993: 3 Strafferettslige regler i terroristbekjempelsen, side 13.

²⁶ Se Eskeland, *Strafferett*, side 47.

²⁷ Se http://www.oslomilsamfund.no/files/speech_files/161-2004-02-02-Bjorgo-innled-disk.pdf (08.03.16).

²⁸ Jf. http://www.oslomilsamfund.no/files/speech_files/161-2004-02-02-Bjorgo-innled-disk.pdf (08.03.16).

Internett. Dette kan styrke terroristers motivasjon slik at deres propaganda blir globalt kjent. På denne måten kan det anføres at teknologien i seg selv muliggjør stor skade.

2.3 Politiske, ideologiske og religiøse motiver

Professor Tore Bjørgo påpeker at "[h]istoriske tradisjoner for politisk vold, borgerkrig, revolusjoner, diktatur eller okkupasjon kan bidra til å senke terskelen for aksept av politisk vold og terrorisme (...)" og dessuten hindre utvikling av ikke-voldelige normer.²⁹ Personer eller større befolkninger kan føle seg urettferdig behandlet av statens maktapparat for eksempel fordi myndighetene mangler evne eller vilje til å kontrollere eget territorium. Statens borgere kan da føle seg fremmedgjort, frustrert eller ekskludert, og anser ekstrem voldsbruk som eneste utvei. Disse blir tilbøyelige til å se etter andre kanaler for å oppnå politisk virkning og innflytelse.³⁰ Ved at myndighetene umuliggjør andre uttrykksmåter, og borgerne besitter begrensede midler, kan terror fremstå som den mest effektive løsning. Som eksempel kan nevnes terroren i Norge 22. juli 2011. Gjerningspersonen begrunnet terroren blant annet med at det ikke var mulig å stoppe "destruksjonen" av norsk etnisitet, kultur og kristent verdigrunnlag idet han oppfattet at nasjonalister og kulturkonservative ikke slapp til i mediene. På dette grunnlag anså tiltalte at en væpnet revolusjon var den eneste utvei, jf. 22. juli-saken side 31.

En annen årsak til terror kan være følelse av æreløshet. Med dette menes at noen kan føle urettferdighet ved at andre mangler respekt for deres tradisjon og kultur. Ekstreme islamister kjemper for at alle delene av samfunnet skal bygge på Koranen, og at all lovgivning skal være i samsvar med sharia. De er villige til å utøve ekstrem vold for å nå sitt mål om politisering av islam. Motivet bak terroraksjonen i USA 11. september 2001 regnes å ha grunnlag i ekstrem islamisme. På den andre siden er de antiislamske aktørene som mener at utbredelsen av islam må stoppes. Til forskjell fra det tradisjonelle høyreekstreme miljøet er det antiislamske fiendebildet basert på religion fremfor rase. Anders Behring Breivik begrunnet videre terrorhandlingene 22. juli med at det norske urfolk var i ferd med å utslettes som følge av innvandringspolitikken. Breivik var imot denne multikulturalismen, og brukte dette som motiv for terroren, jf. 22. juli-saken side 30-31.

²⁹ Jf. http://www.oslomilsamfund.no/files/speech_files/161-2004-02-02-Bjorgo-innled-disk.pdf (08.03.16).

³⁰ Jf. http://www.oslomilsamfund.no/files/speech_files/161-2004-02-02-Bjorgo-innled-disk.pdf (08.03.16).

Terrorhandlinger kan videre motiveres av diskriminering. Personer som føler seg underlagt andre, trakassert og utelukket fra politisk innflytelse kan ta i bruk voldelige kampformer. Høyreekstreme aktører har ofte karaktertrekk av å være rasister, nazister, fremmedfiendtlig og nasjonalistisk. Deres ideologi bygger på forestillinger om at enkelte grupper i samfunnet er overlegne på grunn av rase, religion eller kultur. Kurder-konflikten i Tyrkia er et eksempel på terroraksjoner som er motivert av diskriminering.

Fra overnevnte fremstilling kan det utledes at terroristenes motiver for å begå handlingene kan være godt begrunnet og personene er derfor ikke irrasjonelle. Allikevel er det viktig å understreke at vilkårlig bruk av vold mot uskyldige aldri er rettmessig.

3. Begrepet terrorhandling

3.1. Innledning

Det finnes ingen allmenn akseptert definisjon av begrepet terrorhandling. Terrorhandlinger er dessuten ikke generelt gjort straffbart som egen forbrytelseskategori i folkeretten. I dette kapitlet skal jeg vise til forskjellige definisjoner av terror samt hensyn som taler for og mot en definisjon.

Ulike formuleringer av begrepet kan ha konsekvenser da skyldkravet må dekke det objektive gjerningsinnholdet i straffebudet. Dette følger av dekningsprinsippet, se for eksempel Rt. 1983 s. 682 hvor det på side 683 uttales at ”forsettet som regel må omfatte alle deler av gjerningsinnholdet” også handlingens skadevirkninger. For eksempel må forsettet dekke det å drepe en annen (strl. § 275). Gjerningspersonen må ha hatt et ønske om, eller holdt det som overveiende sannsynlig eller mulig at hans handling førte til den annen persons død. Skal den samme handlingen anses som en terrorhandling må drapet i tillegg være begått for eksempel i den hensikt å skape alvorlig frykt i befolkningen. Ved at definisjonen endrer innhold, endres også de momenter som skylden knytter seg til.

3.2 Definisjonsproblematikk

I 2001 fikk sikkerhetsloven en egen legaldefinisjon av terrorhandlinger.³¹ I lovens § 3 nr. 5 er terrorhandlinger definert som ”ulovlig bruk av, eller trussel om bruk av, makt eller vold mot personer eller eiendom, i et forsøk på å legge press på landets myndigheter eller befolkning eller samfunnet for øvrig for å oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål”.

Bestemmelsen lar gjerningspersonens bakenforliggende formål med handlingen være avgjørende for om en straffbar handling kan anses som en terrorhandling eller ikke. Ordlyden i strl. § 131 legger til sammenligning avgjørende vekt på det umiddelbare målet for eller den direkte virkningen av handlingen. Det avgjørende for om en handling kan anses som en terrorhandling etter straffeloven er om den er begått med slik hensikt som nevnt i § 131 annet ledd. Hvilket motiv som ligger bak en handling er altså ikke avgjørende. Man kan si at det finnes to definisjoner av begrepet terrorhandling i norsk rett, da disse to lovene oppstiller forskjellige kriterier for skyldkravet. Dette har flere konsekvenser. Forsettet skal dekke gjerningsinnholdet i straffebudet. For å rammes av sikkerhetsloven må gjerningspersonen ha handlet med viten eller ansett det som mest sannsynlig eller mulig at for eksempel voldsutøvelsen mot en person var ulovlig og at målet var å oppnå politisk oppmerksomhet. Etter straffeloven må forsettet dekke for eksempel å volde fare for liv eller helse ved forgiftning (§ 239 første ledd) med hensikt å alvorlig forstyrre forsyningen av vann (§ 131 annet ledd bokstav a). Det umiddelbare målet med forgiftninger er alvorlig forstyrrelse i samfunnet. Det bakenforliggende formålet er uvesentlig.

I terrorfinansieringskonvensjonen artikkel 2 nr. 1 bokstav a defineres terrorhandling som en av forbrytelsene som listes opp i FNs ni konvensjoner, som for eksempel regulerer flykapring og bombeattentat. Etter bokstav b defineres terrorhandling som andre handlinger som forsettlig medfører drap eller alvorlig skade på sivile personer når hensikten er å true befolkningen (”indimidate a population”) eller tvinge offentlig myndighet til å gjøre eller unnlate noe (”to compel a Government or an international organisation to do or to abstain from doing any act”). Hensikten, eller ”the purpose”, i konvensjonens bokstav b samsvarer i det vesentlige med strl. § 131 annet ledd bokstav a og c. Til forskjell fra strl. § 131 nevner ikke konvensjonen det å skape alvorlig frykt i en befolkning (jf. annet ledd bokstav b). På dette grunnlag kan det på den ene side anføres at den norske straffeloven går lengre i definisjonen av terrorhandlinger idet terrorhensikten er utvidet. På den annen side kan en

³¹ Lov 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhetstjeneste.

trussel mot befolkningen gi grunnlag for alvorlig frykt. Bestemmelsene harmonerer således på dette punkt. Videre bruker artikkelen begrepet sivile ("civilian"). I Rt. 2003 s. 462 ble tiltalte frifunnet for terrortrusler fordi terrortruslene ikke gikk ut på å angripe sivile, men aksjoner i en krigssone som reaksjon mot USAs militære angrep. Krigshandlinger kan ha enkelte likheter med terrorhandlinger og motivene bak kan også være de samme. Høyesterett har likevel avgrenset definisjonen mot aksjoner begått i krigssoner rettet mot militære styrker. Det militære har rettigheter i krig og det kan på den ene side anføres at disse sikres bedre ved også å karakterisere straffbare handlinger mot militære som terrorhandlinger. På den annen side er formålet med regler i krig først og fremst å beskytte de sivile, og det kan antas at soldater aksepterer risikoen for alvorlig kroppsskade mv. når de går i krig. Definisjonen av terrorhandlinger i terrorfinansieringskonvensjonen avgrenses derfor til kun å gjelde angrep mot sivile.

Spørsmålet om å innføre en egen terrorbestemmelse i straffeloven ble tatt opp allerede i 1993. Sikkerhetsutvalget foreslo da følgende definisjon på terrorisme: "systematisk bruk av vold og ødeleggelse - eller trusler om dette - for å skape en tilstand av frykt, få oppmerksomhet om en sak, presse noen til å gi etter for bestemte krav, og å oppnå en effekt også på andre enn det direkte offeret eller målet for voldshandlingen".³² Definisjonen baseres på selve voldsutøvelsen og dens ettervirkninger. Ulempen med denne definisjonen er at den er vag og upresis. For eksempel kan en sabotasjehandling ha som formål å tvinge noen til å gjøre noe, mens frykt oppstår som en bieffekt. På denne måten kan en sabotasje ha terrorlignende trekk siden den fyller noen av kriteriene, men kan ikke defineres som en terrorhandling dersom formålet med handlingen ikke er å skape frykt. Utvalget forkastet selv denne definisjonen, men uttalte at selve motivasjonen bak voldshandlingen alltid ville stå sentralt.³³ I likhet med sikkerhetsloven § 3 nr. 5 legger definisjonen vekt på å presse noen for å gi etter for konkrete krav. Primærhandlingen er her utpressing. Økonomisk utpressing (§ 330) er unntatt fra oppregningen i § 131 første ledd. Lovgiver har med andre ord gitt uttrykk for at utpressing med vinnings hensikt ikke under noen omstendighet kan karakteriseres som en terrorhandling. På den annen side dekker § 131 annet ledd bokstav a utpressing dersom hensikt er å "forstyrre alvorlig en funksjon", som utpressing kan føre til.

³² Jf. NOU 1993: 3 side 12.

³³ Jf. NOU 1993: 3 side 13.

I forarbeidene til strl. § 131 uttalte Justis- og beredskapsdepartementet at "[d]et politiske, ideologiske eller religiøse motivet for handlingen ikke bør trekkes inn i definisjonen. Å trekke inn slike momenter ville kunne gi opphav til vanskelige spørsmål om forholdet til tros- og ytringsfrihet og til vanskelige bevissspørsmål."³⁴ Erling Johannes Husabø er enig i dette og uttaler at "det ikkje er tru og tanke som samfunnet set grenser for, men konkrete, sterkt skadelege handlingar".³⁵ Dersom slike motiver er med på å definere en terrorhandling, må skyldkravet også dekke dette. Gjerningspersonen må da være bevisst på hva terrorhandlingen er motivert ut fra. Dette medfører at domstolene for å straffe vedkommende ikke bare må bevise forsett i forhold til selve handlingen, for eksempel drapet. Det må også finnes bevisst at drapet er begrunnet med et politisk, ideologisk eller religiøst motiv. I tillegg må det bevises at handlingen hadde en hensikt som nevnt i strl. § 131 annet ledd. Dette er en omfattende bevisvurdering. Forsett er i seg selv ikke alltid like lett å bevise. Dersom motivet bak handlingen i tillegg må finnes bevisst, blir skyldspørsmålet desto vanskeligere. I Norge er det dessuten religions- og ytringsfrihet, jf. GrL. §§ 16 og 100, jf. EMK artikkel 9 og 10. Grunnloven setter her forbud mot straff for visse handlinger. Religionsfrihet er ethvert menneskes frihet til tanker om, tro på og å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning. Ytringsfrihet innebærer å ha frihet til å ha egne meninger.³⁶ Disse frihetene er tett forbundet. Å kriminalisere politiske, ideologiske eller religiøse motiver, kan krenke EMK og Grunnlovens sentrale og grunnleggende verdier.

Ståle Eskeland har gitt følgende definisjon på terrorhandling: "(...) voldshandlinger eller trusler om voldshandlinger rettet mot uskyldige og som skaper alvorlig frykt for liv, helse eller grunnleggende livsbetingelser i en befolkning".³⁷ Denne definisjonen er videre enn definisjonen i strl. § 131. Den er først og fremst rettet mot selve handlingen – vold. Et vesentlig problem med Eskelands definisjon er at den forutsetter at terror skaper alvorlig frykt. Ikke alle terrorhandlinger skaper frykt i en befolkning. Som eksempel kan nevnes at en flykapring kan skape alvorlige forstyrrelser på en flyplass, som forsinkelser og innstilling av

³⁴ Jf. Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorisme – gjennomføring av FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001), side 35.

³⁵ Jf. Erling Johannes Husabø, "Strafferettslige tiltak mot terrorisme", brev til justisdepartementet (14. februar 2002), punkt 2.1.

³⁶ Se oppgavens kapittel 5.3.

³⁷ Jf. Eskeland, *De mest alvorlige forbrytelser*, side 201.

flyavganger. Det er ikke dermed gitt at befolkningen utover passasjerene på det aktuelle flyet utsettes for alvorlig frykt.

Kofi Annan beskriver terrorisme som ulovlige og tilsiktede handlinger som fører til død eller alvorlig skade på personer eller eiendom for å skade befolkningen, eller for å tvinge en regjering eller en internasjonal organisasjon til å handle eller avstå fra å handle.³⁸ Her er ikke momentet frykt nevnt. Enkelte type handlinger skaper frykt uavhengig av om dette var hensikten med handlingen. Dette vil for eksempel være tilfellet ved bombeaksjoner, jf. strl. § 138. På den ene side kan det anføres at terrorhandlinger derfor uansett vil skape frykt, slik Eskeland forutsetter. På den annen side er det andre handlinger som bærer preg av terror som ikke alltid skaper den samme frykten, jf. flykapringseksemplet ovenfor.

Som det fremkommer overfor er det ulike kriterier som tillegges vekt ved de ulike definisjonene. Begreper som oftest går igjen er vold, skade, tvang og frykt. Terrorhandlinger defineres etter dette som voldshandlinger som fører til alvorlig skade på legeme eller eiendom i den hensikt å tvinge noen til å handle eller unnlate å handle, eller å skape alvorlig frykt. Dette samsvarer i det vesentlige med strl. § 131.

3.3 Er det behov for en definisjon av terrorhandlinger?

3.3.1 Hensyn som taler mot en definisjon

Problemet med en definisjon av terrorhandling er for det første at den aldri innholdsmessig vil være presis nok i en juridisk kontekst. Definisjonen av terrorhandlinger i strl. § 131 er blitt kritisert for å være vid og vag. Folk bør kunne forutse hvilke handlemåter som er straffbare, ikke bare hvilket handlingsmotiv det er ulovlig å ha.³⁹ En vid og vag definisjon skaper ingen skarp grense mellom hva som er straffbart og ikke. I en sak som omhandler terror vil dette kunne innebære at gjerningspersonen blir dømt etter primærhandlingen siden domstolen er varsom med å anvende terrorparagrafen (i samsvar med en av sidene av uskyldspresumsjonen). Dette er i grunn uproblematisk idet vedkommende gjerningsmann likevel blir straffet for ugjerningen. En uønsket konsekvens av en vag definisjon kan også

³⁸ Se <http://www.fn.no/Tema/Terrorisme/Hva-er-terrorisme> (21.04.16).

³⁹ Jf. Erling Johannes Husabø, "Strafferetten og kampen mot terrorismen", *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap* 2004 side 180-192, side 187.

være at handlinger som egentlig ikke kan defineres som terrorhandlinger allikevel rammes av paragrafen. Det ville for eksempel være uheldig å karakterisere en demonstrasjon som medfører ødeleggelser som en terrorhandling. Terror er et begrep som er negativt moralsk ladet og kan føre til større belastninger for demonstrantene enn om tiltalen for eksempel gjaldt skadeverk. Den alminnelige rettsstridsreservasjonen vil dog løse dette. De objektive sidene av handlingen kan være de samme enten de motiveres ut fra terrorhensikt eller ikke. Handlingen vil som regel uansett være straffverdig.

Klarhetskravet som følger av legalitetsprinsippet kan imidlertid ikke innfris fullt ut. Det stilles som minstekrav at det foreligger et straffebed som på handlingstidspunktet beskriver en atferd belagt med straff.⁴⁰ På grunnlag av dette og av hensyn til forutberegneligheten og rettssikkerhet er det tilstrekkelig at straffebedet beskriver en straffbar handling som borgerne forstår og følgelig avstår fra å utøve.

Det er videre problematisk at terrorismebegrepet kan være uttrykk for en subjektiv oppfatning i en konkret situasjon. Det er derfor som justiskomiteens medlem fra SV uttrykte det: ”ytterst vanskelig, om ikke umulig, å utforme en definisjon av terrorisme som ikke kan tolkes til fordel for undertrykkende regimer”.⁴¹ Terrorismebegrepet er dessuten vanskelig å legge til grunn som kriterium i en straffebestemmelse da det er så politisk betent.⁴²

Videre utvider ikke § 131 området for det straffbare. Bestemmelsens utforming kan tale for at det i all hovedsak ikke er noe reelt behov for å innføre en egen straffebestemmelse rettet mot terror idet slike handlinger kan straffes med hjemmel i andre, mer generelle straffebed.

3.3.2 Hensyn som taler for en definisjon

Legalitetsprinsippet bestemmer at for å statuere straffansvar og idømme straff kreves hjemmel i lov, jf. GrL. § 96, jf. strl. § 15. Legalitetsprinsippet krever ikke at ”terrorhandlinger” skal defineres i lov. Dette fordi det eksisterer andre straffebed som rammer slike lovbrudd, men

⁴⁰ Jf. Eskeland, *Strafferett*, side 103.

⁴¹ Jf. Innst. O. nr. 70 (2001-2002) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorisme – gjennomføring av FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001), punkt 5.2.

⁴² Jf. Advokatforeningens uttalelse i Innst. O. nr. 70 (2001-2002) punkt 5.2.

som ikke defineres som terrorhandlinger. Hensynene bak legalitetsprinsippet kan likevel gjøre det nødvendig å definere begrepet i lov.

Legalitetsprinsippet bygger på verdier som demokrati, rettssikkerhet og rettferdighet. Prinsippet er grunnleggende og helt nødvendig i norsk strafferett. Prinsippet ivaretar hensynet til maktfordeling som er viktig for å hindre maktkonsentrasjon og myndighetsmisbruk. Dersom terrorhandlinger ikke blir definert eller definert vagt og vidt, gir dette et tolkningsrom for domstolene. Dette kan medføre at dommeren får en for vid adgang til å ilegge straff for en handling han selv finner straffverdig. Denne type vilkårlighet harmoniserer i liten grad med legalitetsprinsippet. En presis definisjon av terrorhandlinger letter arbeidet for domstolene og forvaltningen ved anvendelsen av reglene. Fordelen med en definisjon av terrorhandlinger er å markere i lov at terror skal straffes strengt fordi det anses som svært samfunnsskadelig.⁴³ Terrorhandlinger er i tillegg ilagt lovens strengeste straff. Et stort inngrep i en borgers rettssfære tilsier at bestemmelsene bør være klare og presise. Hensynet til individets rettssikkerhet tilsier at det bør defineres hva en terrorhandling innebærer. Borgerne må ha mulighet til å forutse konsekvensene av sine handlinger slik at de kan handle annerledes for å unngå straff. Ved å lovfeste gjerningsbeskrivelsen av en terrorhandling, ivaretas bedre hensynet til forutberegnelighet.

FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 og terrorfinansieringskonvensjonen var den folkerettslige bakgrunnen for vedtakelsen av strl. 1902 §§ 147 a og 147 b.⁴⁴ Gjennom disse bestemmelsene ble ”terrorhandling” for første gang gjort straffbar som egen forbrytelseskategori i norsk strafferett.⁴⁵ En ensartet lovgivning taler for et lettere samarbeidet på tvers av landegrensene. En definisjon som harmonerer med andre lands rett gir et bedre internasjonalt samarbeid slik at terrorisme kan bekjempes mer effektivt. Norge er forpliktet etter terrorfinansieringskonvensjonen artikkel 4 til å gjøre terrorfinansiering straffbart, og det vil virke lite inkonsekvent og ikke samtidig innføre et uttrykkelig straffebud mot terrorhandlinger i seg selv. Terrorlovgivningen blir på denne måten mer oversiktlig. Hensynet til informasjon og pedagogiske hensyn taler i samme retning.

⁴³ Jf. Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) side 7-8.

⁴⁴ Se lov 28. juni 2002 nr. 54 om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorisme - gjennomføring av FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001).

⁴⁵ Jf. Eskeland, *De mest alvorlige forbrytelser*, side 204.

Definisjonen av terrorhandlinger avgrensner og bestemmer virkeområdet for andre lovtiltak mot terror. Definisjonen er blant annet med på å forenkle straffebudet mot forbud mot terrorforbund og terrorfinansiering. Uten en definisjon ville det vært nødvendig å gi mer generelle regler. Dette kan favne for vidt og være lite målrettet.⁴⁶ Det er videre viktig å klarlegge rekkevidden av lovregelen. Dette styrker legitimiteten i straffebudet. En avgrensning mot for eksempel ulovlige demonstrasjoner er hensiktsmessig idet slike bør motarbeides med andre, mer normale virkemidler.⁴⁷

Fremstillingen over viser at de beste hensyn taler for en definisjon av begrepet terrorhandling. Konklusjon må være at det er behov for en definisjon.

3.4. Gjerningsbeskrivelsen etter norsk lov

Straffeloven § 131 første ledd har ingen egen handlingsbeskrivelse, men skiller ut noen alvorlige straffbare handlinger som egne, selvstendige forbrytelser dersom de er begått med en nærmere bestemt skyldform.⁴⁸ Definisjonen av terrorhandlinger i straffeloven 2005 § 131 første ledd sammenfaller innholdsmessig i det vesentlige med straffeloven 1902 § 147 a første ledd.

I definisjonen er begrepet ”terrorisme” valgt bort til fordel for det mer konkrete begrepet ”terrorhandlinger”. Terrorisme er et begrep som ikke er benyttet ellers i norsk lovgivning. En forklaring på dette kan være at ism’er i norsk språk ofte forbindes med en politisk eller religiøs retning, som ikke behøver å være knyttet til selve handlingen.

Det er bare bestemte alvorlige handlinger som inngår i definisjonen av terrorhandlinger i strl. § 131. Felles for paragrafene som det henvises til er at de skal verne særdeles viktige personlige og offentlige rettsgoder. Oppregningen er uttømmende.

Unntatt fra oppregningen i § 131 er blant annet grovt skadeverk og grov legemsbeskadigelse. Departementet begrunner dette med at for eksempel demonstrasjoner på offentlig plass lett

⁴⁶ Se Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) side 8.

⁴⁷ Se Erling Johannes Husabø, ”Strafferettslige tiltak mot terrorisme”, punkt 2.2.

⁴⁸ Se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 314.

kan føre til skadeverk, uten at det er naturlig å karakterisere aktørene som terrorister.⁴⁹ Utpressing er også unntatt da det ble konkludert med at det ikke var behov for å innta slike forbrytelser i paragrafen.⁵⁰

4. Skyldkravet

4.1. Skyldkravets innhold og begrunnelse i norsk strafferett

I foregående kapitler har vi sett på motiver for å begå terror, samt hva som definerer en terrorhandling. I dette kapitlet skal jeg drøfte skyldkravet i strafferetten. Jeg anser det som nødvendig med en nærmere gjennomgang av hva et skyldkrav er og dens begrunnelse før drøftelsen av skyldkravet for terrorhandlinger. Dette idet temaet har stor betydning for min problemstilling og belyser kravet til terrorhensikt.

4.1.1 Skyldkravets innhold

For at noen skal kunne straffes, er det som hovedregel et vilkår at gjerningspersonen har handlet med tilstrekkelig grad av skyld. Skyld er et juridisk begrep som både juridisk og moralsk hviler på forutsetningen om at det ”kan *bebreides* gjerningsmannen at han handlet slik han gjorde (...)”.⁵¹ Skyldkravet bygger videre på en filosofisk og psykologisk forutsetning om at gjerningsmannen er ansvarlig for sine handlinger fordi personen kunne ha valgt å handle annerledes.⁵² Kjernen i skyldkravet er etter dette at gjerningspersonen visste eller burde vite på bakgrunn av sine forutsetninger at hans handlingsvalg var ulovlig. Det er bare grunnlag for å straffe en person dersom skylden forelå på handlingstidspunktet.⁵³ Av denne grunn er det viktig å statuere når det straffbare forholdet er skjedd da skyld før og etter gjerningsøyeblikket ikke er avgjørende for straffbarheten.

Det alminnelige utgangspunkt er at skylden må dekke hele den objektive gjerningsbeskrivelsen i straffebudet, jf. dekningsprinsippet. Begrunnelsen for prinsippet er at

⁴⁹ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 28.

⁵⁰ Jf. Innst. O. nr. 70 (2001-2002) punkt 5.1

⁵¹ Jf. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, side 208.

⁵² Se Eskeland, *Strafferett*, side 274.

⁵³ Se blant annet Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 426.

dersom det ikke foreligger skyld med hensyn til gjerningsbeskrivelsen, foreligger det heller ikke grunnlag for bebreidelse i relasjon til det konkrete straffebudet. Dette medfører at den som er i villfarelse om en faktisk omstendighet av betydning for straffbarheten ikke kan straffes, jf. strl. § 25 første ledd. Dersom gjerningspersonen for eksempel ikke hadde forsett om at det var gift han tilsatte i drikkevannet, kan vedkommende ikke straffes for overtredelse av strl. § 239. Gjerningsmannen skal altså bedømmes etter sin egen oppfatning av den faktiske situasjonen på handlingstidspunktet.

Forsett kan deles i 3 forskjellige typer; hensiktsforsett, sannsynlighetsforsett og eventuelt forsett. Som nevnt er de ulike forsettsformene definert i § 22 første ledd bokstav a til c. Innholdet i og grensene mellom disse tre skal jeg komme tilbake til i kapittel 4.2.

4.1.2 Skyldkravets begrunnelse

Skyldkravets begrunnelse henger sammen med begrunnelsen for å straffe.

Siden middelalderen har det i det vesteuropeiske samfunn vært vanlig å stille krav til subjektiv skyld hos gjerningspersonen. Opprinnelig ble dette begrunnet med at straff som gjengjeldelse kun var rettferdig dersom gjerningspersonen kunne klandres for ugjerningen.⁵⁴ I eldre germansk og romersk rett finnes det eksempler på strafferettslig ansvar på rent objektivt grunnlag. På denne tiden var samfunnet preget av få lovregler slik at denne type rettskultur var naturlig. Denne primitive retten tok utgangspunkt i den tilføyde krenkelse og hadde mindre fokus på gjerningsmannens subjektive forhold på gjerningstidspunktet. Straffen ble begrunnet i gjengjeldelse eller hevn. Et argument for straffeskyld på rent objektivt grunnlag kan være at loven blir enklere å håndheve fordi det er unødvendig å føre bevis for subjektiv skyld. På den annen side kan en slik prosess medføre den uheldig virkning at skyldige forbrytere går fri på grunn av påstand om fravær av skyld som ikke lar seg motbevise.⁵⁵

Tanken om straffen som en moralsk gjengjeldelse for den onde handling fortrenget etter hvert den primitive utformingen av gjengjeldelsesprinsippet. Straffens preventive virkning ble tydeligere og viljen sto derfor mer sentralt. Det objektive straffansvaret måtte vike til fordel

⁵⁴ Se Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 111.

⁵⁵ Se Andenæs, *Alminnelig strafferett*, side 210.

for tanken om at rettferdig gjengjeldelse forutsatte at gjerningsmannen kunne bebreides for handlingen.⁵⁶

I dagens strafferett legges det fortsatt vekt på at det er urimelig å straffe den som ikke kan bebreides. Dette begrunnes med hensynene til rettferdighet og hensiktsmessighet.⁵⁷

Strafferettens vilkår om skyld er en del av det ideologiske grunnlaget for en demokratisk rettsstat. Skyldprinsippet angir at ”straffansvar og straff bare kan komme på tale for den som kunne og burde ha handlet annerledes – og derfor kan klandres”.⁵⁸ Med straff menes her ”et onde som staten tilføyer en lovovertreder på grunn av lovovertrædelsen, i den hensikt at han skal føle det som et onde”.⁵⁹ Skyldprinsippet er en konsekvens av straffens formål.

Strafferetten bygger dels på gjengjeldelsesteorien, og dels på straffens preventive virkning. Jo mer klanderverdig en handling er, dess mer straffverdig er den. Dette kan illustreres ved et eksempel: En person setter seg i bilen en morgen. Lettere uaktsom rygger hun over sitt lille barn slik at barnet mister livet. På andre siden av gaten utfører en mann et nøye planlagt drap på sin kone. Resultatet av disse to personenes urettmessige handlinger er objektivt sett det samme – drap. Det er likevel ikke rimelig å idømme gjerningspersonene samme straff. Moren hadde ingen intensjon om å ta sitt barns liv. Mannen derimot hadde et ønske om å drepe sin kone. I dette tilfellet er det mindre å bebreide moren enn mannen.

Straffens virkning for den som blir straffet kalles individualprevensjon. Med dette menes straffens avskrekkende, uskadeliggjørende og forbedrende virkning for gjerningspersonen selv. I beste fall er virkningen positiv i form av at straffen virker avskrekkende og lovbrøyteren frastår derfor fra fremtidig kriminalitet. I verste fall kan straffen medføre at lovbrøyteren blir mer forherdet eller kommer i andre, for eksempel økonomiske eller sosiale, vanskeligheter etter endt soning. Det legges stadig større vekt på straffens forbedrende virkning for eksempel gjennom rehabilitering til et verdig og samfunnsnyttig liv.⁶⁰ Dette er også lovfestet i straffegjennomføringsloven § 2 første ledd.⁶¹ Man ville sannsynligvis oppnå en sterkere individualpreventiv virkning ved for eksempel å straffe lovbrøyterens barn, men skyldkravet er

⁵⁶ Se Andenæs, *Alminnelig strafferett*, side 209.

⁵⁷ Se NOU 1983: 57 Straffelovgivningen under omforming. Straffelovkommisjonens delutredning I, side 143.

⁵⁸ Jf. NOU 2014: 10 Skyldevne, sakkyndighet og samfunnsvern, side 407.

⁵⁹ Jf. Rt. 1977 s. 1207 (side 1209), jf. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, side 10.

⁶⁰ Se Innst. O. nr. 72 (2004-2005) Innstilling fra justiskomiteen om lov om straff (straffeloven), punkt 5.2.

⁶¹ Lov 18. mai 2001 nr. 21 om gjennomføring av straff mv.

til hinder for dette.⁶² Straffens individualprevensjon vil kun ha en virkning overfor lovbrøyttere som kan bebreides. I morens tilfelle, jf. eksemplet over, vil ikke straff ha noen individualpreventiv virkning fordi straffen kan sies å være ferdigsonet da hennes barn døde. Her kan også trekkes inn sammenhengen mellom skyldkravet og kravet til tilregnelighet fordi begge illustrerer viljefunksjonene og indeterminisme. Når en lovbrøytter mangler visse mentale egenskaper på gjerningstidspunktet, finnes det ikke grunnlag for å ansvarliggjøre vedkommende. For lovbrøyttere som ikke har kunnskap om hva de har gjort galt, finnes det ingen forventning om at de skulle ha handlet annerledes. De har følgelig ingen forutsetninger for rehabilitering, og å reagere med straff har derfor liten individualpreventiv virkning overfor gjerningspersonen.

Straff har også en allmennpreventiv virkning. Med dette menes straffens eller straffetrusselens avskrekkende, moraldannende og holdningsskapende virkning for borgerne i samfunnet mot å begå lovbrudd.⁶³ Den avskrekkende virkningen forutsetter at borgerne har evne til å forstå strafferisikoen, noe som ofte ikke er tilfelle for personer som handler impulsivt eller i sterk affekt.⁶⁴ Det har vært bemerket at straffetrusselen for terrorhandlinger kan ha begrenset allmennpreventiv virkning idet gjerningsmannen ”ofte i begrenset grad styres av rasjonelle avveininger”.⁶⁵ Med moraldannende virkning menes at straffen skaper, opprettholder og innskrenker moralske holdninger og verdihensyn i samfunnet.⁶⁶ Straffen kan også skape en vanemessig lovlydighet som innebærer at det å holde seg innenfor lovens rammer preges av rutine og gjentakelse, som for eksempel å ta på seg bilbeltet når man kjører bil.⁶⁷ Dette er allmennprevensjonens mest virkningsfulle effekt.

Det er viktig å understreke at effekten av straffens preventive virkning vanskelig lar seg vurdere, men til tross for dette synes tanken å ha stått sentralt for lovgiver.⁶⁸

Gjennom å stille krav til skyld hos gjerningspersonen forsøker lovgiver å påvirke borgerne i et samfunn til å avstå fra å utføre straffbare handlinger.⁶⁹ Prevensjonsformålet er altså

⁶² Jf. NOU 2002: 4 Ny straffelov. Straffelovkommisjonens delutredning VII, side 82.

⁶³ Se Andenæs, *Alminnelig strafferett*, side 84.

⁶⁴ Jf. NOU 1983: 75 side 50.

⁶⁵ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 172.

⁶⁶ Jf. NOU 1983: 75 side 50.

⁶⁷ Jf. NOU 1983: 75 side 50.

⁶⁸ Se NOU 2002: 4 side 116.

dobbelt; det forebygger en uønsket atferd, samt forebygger sosial uro dersom en uønsket atferd likevel skjer.⁷⁰ Ved at enkelte typer atferd er belagt med straff, er borgerne tvunget til å planlegge sine liv innenfor lovens rammer. For å kunne leve i en sameksistens som anses ønskelig ut fra gjeldende verdiprioriteringer, er det nødvendig for lovgiver å innskrenke våre grunnleggende rettigheter. Straff for uakseptabel opptreden er nødvendig av hensyn til samfunnet og dens behov for ro, rettssikkerhet, trygghet og rettferdighet. Det offentlige må reagere overfor handlinger som av samfunnet er karakterisert som uakseptable. Straff kan på denne måten også ha en mentalhygienisk virkning. Med dette menes at straffen legger til rette for åpenhet, trygghet og et samfunn fri fra unyansert og uønskelig privat rettshåndheving.⁷¹ Likevel er det viktig å være klar over at straff for borgernes handlinger kun bør anvendes når tungtveiende grunner taler for det.⁷² Dette er begrunnet i hensynet til at individet i størst mulig grad skal kunne handle fritt.

4.2 Forsett

4.2.1 Innledning

Straffelovgivningen rammer bare forsettlig lovbrudd med mindre annet er bestemt, jf. strl. § 21. Bestemmelsen understreker at forsett er den foretrukne skyldform som bør velges med mindre gode grunner taler for å anvende uaktsomhet.⁷³

Den nye straffeloven inneholder en nærmere definisjon av skyldformene. Til tross for at det ble lagt til grunn at legalitetsprinsippet ikke krevde at skyldformene var nærmere definert i loven, tilsa likevel hensynene bak lovprinsippet at vilkårene for straff i videst mulig utstrekning kom til uttrykk i straffeloven. Pedagogiske hensyn og hensynet til informasjon talte i samme retning. Departementet og Straffelovkommisjonen var enige i at det var mest hensiktsmessig å definere de ulike skyldformene i loven.⁷⁴

⁶⁹ Se Eskeland, *Strafferett*, side 274.

⁷⁰ Jf. Innst. O. nr. 72 (2004-2005) punkt 5.1.

⁷¹ Jf. Innst. O. nr. 72 (2004-2005) punkt 5.1.1.

⁷² Jf. NOU 2002: 4 side 79.

⁷³ Jf. Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 424.

⁷⁴ Se Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 228.

Forsettets innhold er utviklet gjennom lovforarbeider, rettspraksis og juridisk teori.⁷⁵ Strl. § 22 første ledd bestemmer:

”Forsett foreligger når noen begår en handling som dekker gjerningsbeskrivelsen i et straffebed

- a) med hensikt,
- b) med bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig dekker gjerningsbeskrivelsen, eller
- c) holder det for mulig at handlingen dekker gjerningsbeskrivelsen, og velger å handle selv om det skulle være tilfellet.”

I det følgende skal jeg analysere de ulike typene forsett. Dette ved å undersøke deres nærmere innhold og grenser. Jeg velger å bruke uttrykket viljesforsett i stedet for hensiktsforsett. Dette for å unngå misforståelser mellom begrepene hensiktsforsett og hensikt.

4.2.2 Viljesforsett, strl. § 22 første ledd bokstav a

Viljesforsett foreligger når gjerningspersonen ønsket eller ville at gjerningsinnholdet i straffebedet skulle oppfylles.⁷⁶ Handlingen er med andre ord tilsiktet.

Forsett med hensyn til en skadevirkning foreligger der gjerningsmannen ønsket å fremkalle skadefølgene ved sin handling. Som eksempel kan nevnes at gjerningspersonen ønsket at terrorbombingen skulle volde tap av menneskeliv, jf. § 138. Forsettet knytter seg her til handlingens skadefølge, ikke til utførelsen av handlingen. I tilfelle hvor følgen er ønsket, har det ingen betydning for straffbarheten om sannsynligheten eller muligheten for at følgen skal inntre er liten.⁷⁷

Viljesforsett foreligger også for de følger lovbryteren anser nødvendige for å nå handlingens egentlige mål.⁷⁸ Et eksempel kan være terroristen som plasserer en bombe på et fly for å drepe en politiker. Gjerningspersonen må regne med at også de andre passasjerene på flyet omkommer som følge av bombeeksplosjonen. Forsett foreligger i dette tilfelle både for drap

⁷⁵ Se NOU 1983: 57 side 117.

⁷⁶ Jf. Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 425.

⁷⁷ Jf. NOU 1983: 57 side 143.

⁷⁸ Jf. Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 425.

av politikeren og de øvrige passasjerene selv om han ikke har vilje om å drepe disse.⁷⁹ Hensynet til straffens preventive virkning har da samme vekt i relasjon til den tilsiktede følgen (å drepe politikeren) og i relasjon til de nødvendige sidefølgene (de andre passasjerenes død).

4.2.3 Sannsynlighetsforsett, strl. § 22 første ledd bokstav b

Selv om følgen ikke er tilsiktet, foreligger allikevel forsett dersom gjerningspersonen regnet det som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen oppfyller gjerningsinnholdet i straffebudet.

Etter rettspraksis kreves det at gjerningspersonen har regnet det for mer enn 50 % sannsynlig at skadefølgen skal inntreffe. I Rt. 1974 s. 382 (side 385-386) beskrives dette som ”sikkert eller høyst sannsynlig”, mens i Rt. 1991 s. 741 (side 743) brukes ordene ”overveiende sannsynlig”. Utfallet er likevel det samme: Det kreves sannsynlighetsovervekt. I eksempelvis strl. § 137 er spørsmålet om gjerningspersonen holdt det for mer sannsynlig at han medvirket til å skjule en etterlyst terrorist, enn at han ikke gjorde det. Det har vært hevdet at det bør utvises forsiktighet med å la sannsynlighetsgrader ned mot 50 % være tilstrekkelig for mer alvorlige lovbrudd.⁸⁰ Det kan anføres at dette har en negativ side fordi det skaper aksept for et lettere skyldkrav for mindre alvorlige lovbrudd. Begrunnelsen for varsomheten er at de alvorligste kriminelle handlinger har en høyere strafferamme. Straff er et inngrep i en borgers rettssfære som kan være svært belastende. Er det tvil om gjerningspersonen har handlet med tilstrekkelig grad av skyld, bør de mest inngripende straffereaksjonene derfor unnværes.

Det er gjerningspersonens subjektive vurdering på handlingstidspunktet som er avgjørende for skyldvurderingen, ikke hva domstolen eller folk flest ville regnet som sannsynlig, jf. Rt. 1966 s. 698. Dette følger også av prinsippet om at enhver skal bedømmes ut fra sin egen oppfatning av det faktiske forhold, jf. strl. § 25 første ledd. Dersom en person avfyrer og dreper en annen med en pistol han tror er uladd, kan vedkommende ikke straffes for forsettlig drap. Hvilken sannsynlighet gjerningspersonen regnet med må bero på ytre omstendigheter. Vurderingen har dermed et objektivt preg.

⁷⁹ Se Andenæs, *Alminnelig strafferett*, side 238-239.

⁸⁰ Jf. Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 425.

4.2.4 Eventuelt forsett, strl. § 22 første ledd bokstav c

Man taler om eventuelt forsett i tilfeller hvor det forbryterske resultat verken har vært tilsiktet eller regnet som sikkert eller mest sannsynlig, men har fremstilt seg som mer eller mindre mulig for gjerningsmannen. På samme måte som bevisst uaktsomhet krever eventuelt forsett bare en mulighet for at handlingen vil oppfylle gjerningsbeskrivelsen i et straffebud.

Lovbryteren har positivt godtatt, eller innvilget, at gjerningsbeskrivelsen oppfylles, og kravet til forsett er derfor oppfylt. Dersom en person for eksempel holder det for mulig at økonomiske midler skal finansiere en terrorhandling og sender pengene likevel, straffes vedkommende for overtredelse av strl. § 135.

Det er vanlig å skille mellom to hovedtyper eventuelt forsett; den positive og den hypotetiske innvilgelsesteori.

Den positive innvilgelsesteori kjennetegnes ved at gjerningsmannen bevisst har ønsket handlingen foretatt selv om den skulle medføre en skade. Et eksempel her er den såkalte Haglgevær-kjennelsen (Rt. 1980 s. 979). I saken sto to personer tiltalt for drapsforsøk etter å ha avfyrt skudd mot en politimann. Ingen av gjerningsmennene hadde utvist viljes- eller sannsynlighetsforsett, men retten fant allikevel at de hadde handlet forsettlig da de hadde innsett muligheten for at politimannen kunne bli truffet og drept og ”tatt denne muligheten med på kjøpet”, jf. side 980.

Den hypotetiske innvilgelsesteori er mer problematisk. Det avgjørende er her ”en hypotetisk vurdering fra domstolens side om hvordan gjerningsmannen ville ha handlet hvis han hadde bedømt den faktiske situasjonen annerledes”.⁸¹ Avgjørende er altså om gjerningsmannen, hvis han hadde regnet følgen som sikker eller overveiende sannsynlig, likevel ville ha gjennomført handlingen. Er svaret ja, foreligger forsett. Er svaret nei, foreligger uaktsomhet. Selv om det finnes eksempler på norsk rettspraksis hvor den hypotetiske innvilgelsesteori er blitt benyttet (for eksempel Rt. 1933 s. 1132), er den uttrykkelig avvist i Rt. 1991 s. 600 (skoheroindommen). Tiltalte i denne saken hadde innført en stort parti heroin, og hevdet han ikke visste det var heroin og heller ikke at det var et slikt stort kvantum. I rettsbelæringen ble det spurt om lagretten fant det bevist at tiltalte ville ha gjennomført innførselen dersom han visste eller regnet det som overveiende sannsynlig at det var et slikt parti heroin han innførte. Høyesterett

⁸¹ Jf. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, side 235-236.

kom til at det var lite naturlig å bedømme den tiltalte ut fra hva han ville ha besluttet i en hypotetisk situasjon (side 603). Dette strider dessuten mot skyldkravets begrunnelse, jf. kapittel 4.1.2. For at eventuelt forsett skal foreligge etter dagens rettstilstand må det finnes bevist at lovbrøteren har tatt et bevisst valg til å gjennomføre handlingen selv om den dekkes av gjerningsinnholdet i et straffebud (den positive innvilgelsesteori).⁸²

4.3 Terrorhensikt

4.3.1 Innledende om forsettskravet i terrorlovgivningen

For å kunne straffes for en terrorhandling etter straffeloven § 131 kreves at gjerningspersonen har begått den straffbare handlingen med forsett, jf. § 21. I tillegg til det alminnelige skyldkravet forsett, krever § 131 første ledd terrorhensikt. Kravet ble, som nevnt, endret fra terrorforsett til terrorhensikt i 2007.

Hensikt dreier seg om noe annet og noe mer enn vanlig forsett.⁸³ Forsett fokuserer på gjerningspersonens vilje og kunnskap, mens hensikt knytter seg til et bestemt motiv med handlingen. Hensikten med handlingen har intet motstykke i det objektive gjerningsinnholdet i straffebudet. Det kreves altså subjektivt overskudd. I Bhatti-dommen er terrorforsett i strl. 1902 § 147 a forklart på følgende måte: "(...) i tillegg til at selve primærforbrytelsen (for eksempel drap eller flykapring) må være skjedd med forsett, må gjerningspersonen også ha hatt til forsett å fremskaffe visse følger av handlingen", jf. punkt 3.2 avsnitt 1. Formålet med handlingen som gjerningspersonen foretar seg er altså å oppnå en bestemt følge. Det samme må gjelde for terrorhensikten i strl. 2005 § 131.

I de tilfeller hvor et straffebud krever hensikt er det normalt ikke noe krav om at hensikten skal oppnås for at handlingen skal være fullbyrdet. Idet hensikten med handlingen gjør den så klanderverdig subjektivt sett, er handlingen fullbyrdet selv om virkningen, for eksempel alvorlig forstyrrelse eller frykt, ikke inntreffer. Det avgjørende er hvilken følge gjerningspersonen har til hensikt å fremkalle.⁸⁴ Som eksempel kan nevnes at en person som forgifter drikkevannet til en by med hensikt å ødelegge drikkevannskilden, straffes for

⁸² Jf. Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 426.

⁸³ Se Husabø, "Strafferetten og kampen mot terrorismen", side 185.

⁸⁴ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 315.

terrorhandling selv om virkningen uteblir fordi gjerningsmannen feilberegnet mengden av gift.⁸⁵ Videre er det tilstrekkelig at hensikten gjelder den umiddelbare virkningen. Hvis for eksempel gjerningspersonene har et langsiktig politisk mål, kan de likevel straffes hvis følgene av denne planen inntreffer i nærmeste fremtid.

Å kreve hensikt som subjektivt straffbarhetsvilkår medfører for det første at enkelte handlinger ikke ville vært straffverdige dersom de ikke er begått med den hensikt som straffebudet krever.⁸⁶ For eksempel er det ikke straffverdig å stjele noe som gjerningspersonen tror er hans egen eiendom fordi handlingen ikke er utført med vinningshensikt. For det annet er noen handlinger i seg selv straffverdige, men bør straffes strengere dersom de er begått i en bestemt hensikt.⁸⁷ Her vil terrorreglene komme inn. Det er klart mer straffverdig for eksempel å kapre et fly i den hensikt å forstyrre flytrafikken, tvinge offentlige myndigheter til å stenge diverse flyplasser eller skape alvorlig frykt, enn på den annen side å kapre et fly for å drepe en person. Lovgiver har også gitt uttrykk for dette synspunktet fordi de ønsket at kravet om terrorhensikt skulle gjenspeile målet med terrorhandlingene: Å skape kaos eller frykt eller å påvirke avgjørelser.⁸⁸

Departementets begrunnelse for å endre skyldkravet fra terrorforsett til terrorhensikt var blant annet et ønske om å bringe Norge med på linje med rettstilstanden som følger av EUs rammebeslutning.⁸⁹ Beslutningens artikkel 1 (1) oppstiller et krav om "aim" (hensikt), mens i FNs konvensjoner om terrorisme er kravet formulert som "intention" eller "knowledge" (forsett). Rammebeslutningen er ikke en del av Schengen-regelverket og dermed ikke bindende for Norge. Samtidig er Norge forpliktet til å etterleve FN, og strl. av 1902 § 147 a ble derfor utformet etter FNs krav. I Bhatti-dommen uttalte tingretten at "§ 147 a favner videre enn tilsvarende regler i de fleste EU-land", jf. punkt 3.3 avsnitt 2. Dette var først og fremst fordi bestemmelsen krevde terrorforsett og ikke hensikt. Den nye terrorparagrafen er således mer på linje med rettstilstanden som følger av EUs rammebeslutning enn den gamle. Som argument for å ha lik rettstilstand som EU kan det vises til hensynet til internasjonalt samarbeid og solidaritet med nærstående land. Medlemsstatene av EU er våre naboland, og

⁸⁵ Jf. Eskeland, *De mest alvorlige forbrytelser*, side 207.

⁸⁶ Jf. NOU 2002: 4 side 168.

⁸⁷ Jf. NOU 2002: 4 side 168.

⁸⁸ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 14.

⁸⁹ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 177.

⁹⁰ EUs rammebeslutning 13. juni 2002 om bekjempelse av terrorisme.

terrorhandlinger går ofte over landegrensene. Det er derfor viktig med et godt samarbeid også i Europa.

Siden strl. § 131 krever en bestemt hensikt, er forsettsformene sannsynlighetsforsett og eventuelt forsett ikke tilstrekkelig for å idømme straff.⁹¹ Dette er fordi en handling som mest sannsynlig eller mulig oppfyller gjerningsinnholdet i et straffebud ikke kan anses å være begått med hensikt. Som eksempel kan nevnes en situasjon hvor A skyter B. For å dømmes for forsettlig drap etter strl. § 275 må A enten ha ønsket at hans handling medførte død, holdt det for mest sannsynlig at skuddet ville drepe B, eller holdt det som mulig at handlingen kunne drepe B og likevel avfyre pistolen. Skal den samme gjerningspersonen kunne dømmes for en terrorhandling må drapet ha hatt en hensikt som nevnt i § 131 annet ledd. Dersom A anser det som mest sannsynlig at skuddet dreper B, eller anser dette som mulig og likevel gjennomfører handlingen, kan han ikke sies å ha handlet med hensikt. Etter strl. 1902 § 147 a kunne gjerningspersonen straffes også om handlingen var begått med sannsynlighetsforsett eller eventuelt forsett. Den gamle terrorparagrafen favner altså noe videre.⁹² Det kan stilles spørsmål om hvorfor lovgiver ønsker en høyere terskel for å dømmes etter § 131 enn tidligere. En viss veiledning finnes i begrunnelsen for hvorfor bestemmelsene ikke ble innført første gang spørsmålet kom opp i 1993. Lovgiver uttalte da blant annet at en lovregulering av terror ”kan føre til en øket, uønsket fokusering på terrorismen som fenomen”.⁹³ I forarbeidene til § 147 a viser departementet til begrunnelsen og uttaler: ”[s]iden Norge nå er forpliktet til å innføre egne straffebestemmelser (...)”.⁹⁴ Dette kan tale for at lovgiver historisk sett har vært motvillig med å innføre terrorreglene generelt, og at innføringen primært skyldes internasjonal lojalitet. Et argument som taler i denne retning er også at det tok lang tid å innføre reglene, og når bestemmelsen først ble vedtatt var anvendelsesområde snevert. Departementet begrunnet dette med at terrorparagrafen ikke skulle favne unødig vidt og dermed fjerne seg fra den tradisjonelle oppfatning av terrorhandlinger.⁹⁵

⁹¹ Se Andenæs, *Alminnelig strafferett*, side 241.

⁹² Se bl.a. Prop.131 L (2012-2013) Endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror mm.), side 65.

⁹³ Jf. NOU 1993: 3 side 43.

⁹⁴ Jf. Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) side 24.

⁹⁵ Se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 177.

4.3.2 Straffeloven § 131 annet ledd bokstav a

Terrorhensikt foreligger for det første dersom terrorhandlingen begås i den hensikt ”å forstyrre alvorlig en funksjon av grunnleggende betydning i samfunnet”, jf. § 131 annet ledd bokstav a.

Det første vilkåret er ”en funksjon av grunnleggende betydning i samfunnet”. De funksjonene som uttrykkelig nevnes i bestemmelsen er kun en pekepinn på hva det siktes til og oppramsingen er ikke uttømmende, jf. ordene ”som for eksempel”.⁹⁶ De nevnte eksemplene kan gi grunnlag for tolkningen av uttrykkets nærmere innhold. Funksjonene har til felles at de er særdeles sårbare og utsatt dersom de rammes av terrorhandlinger. Dersom deres virksomhet utsettes for alvorlige forstyrrelser er det ingen annen funksjon som kan erstatte dem for en periode. Dersom for eksempel en matvarebutikk blir utsatt for terrorbombing, kan andre butikker dekke samfunnets behov. Det er dog vanskelig å trekke en nedre grense for bestemmelsens anvendelsesområde. Det er selvsagt at livsviktige funksjonene som for eksempel forsyning av mat og vann og helsehjelp omfattes. Likeledes de tre statsmaktene på grunn av deres fundamentale og avgjørende betydning for det norske samfunnets oppbygning og styre. Det kan anføres at samfunnets tilleggsgoder faller utenfor, som for eksempel kjøpesentre eller konsertsaler. Dersom funksjonene som listes opp i bokstav a stopper opp, kan det medføre uheldige virkninger for samfunnet, som igjen kan lede til store ringvirkninger. Det kan videre anføres at ordlyden er dynamisk på grunnlag av at funksjonene som rammes av bestemmelsen kan utvikle seg med samfunnets behov.

I tillegg må hensikten med handlingen være å forstyrre denne funksjonen alvorlig. En alvorlig forstyrrelse stiller visse krav til handlingens varighet, omfang og virkning. Om forstyrrelsen er ”alvorlig” beror på en konkret og helhetlig vurdering av blant annet hvilket område som rammes, hvor mange mennesker som blir berørt, økonomiske konsekvenser, om virkningene er varige og hvor vital den funksjon som forstyrres er.⁹⁷ Eskeland uttaler at også politiske, religiøse, humanistiske og humanitære institusjoner bør anses som grunnleggende hvis de har oppslutning av en viss størrelse.⁹⁸

⁹⁶ Se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 178.

⁹⁷ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 315.

⁹⁸ Jf. Eskeland, *De mest alvorlige forbrytelser*, side 208.

Et eksempel på terrorhandling begått med hensikt som nevnt i bokstav a var bomben ved regjeringskvartalet 22. juli 2011. Retten kom til at det var ”ingen tvil om at tiltalte detonerte bomben for å skape alvorlige forstyrrelser i den utøvende myndighets funksjon (...)”, jf. 22. juli-saken side 68. Bomben resulterte blant annet i enorme materielle ødeleggelser, evakuering og betydelige økonomiske utgifter. I tillegg mistet åtte personer livet. Gjerningsmannen forklarte at formålet med bombeeksplosjonen var å ramme statsforvaltningen og dens ansatte. Utøvende myndighet er uttrykkelig listet opp i bokstav a. Det uttalte formålet bak handlingen taler for at motivet var å forstyrre landets øverste virksomhet slik at den ikke kunne utøve sin myndighet. Siden regjeringsbygningen ble utsatt for store materielle skader ble den utøvende makt forstyrret. Dette behovet kan ikke dekkes av noen annen funksjon og er dermed av grunnleggende betydning.

EUs rammebeslutning artikkel 1 (1) taler om alvorlig å destabilisere eller ødelegge fundamentale strukturer (”seriously destabilising or destroying the fundamental (...) structures”). Realiteten er den samme. En alvorlig forstyrrelse vil ofte være følgen av alvorlig ødeleggelse eller destabilisering og omvendt. Dette er også forutsatt i Bhatti-dommen hvor det legges til grunn at kjernen i skyldkravet i bokstav a er ”destabilisering eller ødeleggelse av grunnleggende funksjoner i samfunnet (...)”, jf. kapittel 3.2 avsnitt 6.

4.3.3 Straffeloven § 131 annet ledd bokstav b

Terrorhensikt foreligger videre dersom hensikten med terrorhandlingen er ”å skape alvorlig frykt i en befolkning”, jf. § 131 annet ledd bokstav b.

Under utarbeidelsen av bestemmelsen oppsto uenighet om utformingen. Det ble blant annet oppfattet som en for vid definisjon å karakterisere visse handlinger som skaper alvorlig frykt i samfunnet som terrorhandlinger. Flere av handlingene som paragrafen (§ 147 a) henviste til kunne også sies å skape alvorlig frykt uten dermed å karakteriseres som terror i lovens forstand. Omfattende pyromani i større befolkningssentra ble her trukket fram som et eksempel.⁹⁹ At bestemmelsens rekkevidde er uklar er problematisk fordi det bidrar til å skape tvil rundt tolkningen av bestemmelsen som igjen kan passivisere myndighetene i deres bruk av lovverket.¹⁰⁰

⁹⁹ Jf. Innst. O. nr. 70 (2001-2002) punkt 5.2.

¹⁰⁰ Jf. Innst. O. nr. 70 (2001-2002) punkt 5.2.

I følge alminnelig språkbruk er ”frykt” angst eller redsel for at noe skadelig for en selv og/eller andre skal skje i fremtiden.¹⁰¹ Ved vurderingen av om en handling har skapt ”alvorlig frykt” må det blant annet legges vekt på om handlingen er begått på ett eller flere steder, handlingens konsekvenser og hvilket objekt som blir berørt.¹⁰² Koordinerte voldshandlinger på flere steder til samme tid kan oppleves som utrygt og borgerne kan føle at handlingene kan skje nærmest hvor som helst. Dette taler for at det er nærliggende at vilkåret er oppfylt. Er objektet en funksjon av grunnleggende betydning, jf. bokstav a, kan det tenkes at vilkåret ”alvorlig frykt” er oppfylt selv om angrepet skjer på et mindre geografisk område. Fra saken inntatt i TOSLO-2015-47166 kan det dessuten utledes at en terrororganisasjons omdømme kan tillegges vekt ved vurderingen av om skyldkravet er oppfylt. Retten uttalte at de aktuelle terrororganisasjonene var forbundet med frykt fordi de utsatte befolkningen for militant, ekstremistisk virksomhet, jf. kapittel 5.6 avsnitt 10. Gjerningsmannen hadde derfor handlet med terrorforsett da han inngikk forbund med dem. Det samme må gjelde for vurderingen av om terrorhensikt foreligger fordi bestemmelsens formål kan sies å være å verne borgerne mot å leve i frykt.

Med ”befolkning” siktes ikke bare til befolkningen i Norge, men også andre land. Det kan dreie seg om hele befolkningen i et land, eller bestemte regioner. Terrorhandlinger mot en etnisk minoritet, som for eksempel den samiske befolkning, faller også inn under ordlyden.¹⁰³ Ordlyden taler for at det må dreie seg om en større geografisk avgrenset gruppe. Det er vanskelig å trekke opp en eksakt grense for hva som faller utenfor begrepet, men en mindre by eller bygd er i utgangspunktet ikke tilstrekkelig.¹⁰⁴ I Bhatti-dommen ble det lagt til grunn at personer som sogner i en synagoge ikke var en stor nok krets av mennesker slik at de kunne anses som en ”befolkning”, jf. punkt 3.5 avsnitt 3.

Det mye omtalte Holmlia-drapet i 2001 ble begått før terrorparagrafens ikrafttredelse, men det kan tenkes at dagens regelverk ville før til et annet resultat.¹⁰⁵ To menn ble dømt til henholdsvis 17 og 18 års fengsel for overtredelse av strl. 1902 § 233 første og annet ledd. Drapet omtales som det første rasistiske motiverte drapet i norsk historie.¹⁰⁶ I denne saken la

¹⁰¹ Se også Eskeland, *De mest alvorlige forbrytelser*, side 209.

¹⁰² Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 316.

¹⁰³ Se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 315.

¹⁰⁴ Jf. Rt. 2013 s. 789 (Terrorplanleggingsdommen) avsnitt 46.

¹⁰⁵ LB-2002-850 (Holmlia-drapet).

¹⁰⁶ Jf. dommens kapittel ”Straffeutmålingen” avsnitt 10.

lagmannsretten til grunn at de tiltalte søkte etter mørkhudede personer for å skremme og plage dem. Gutten var en helt tilfeldig og ukjent person for de tiltalte. Retten fant det ”helt klart at årsaken til at C ble forfulgt, angrepet og drept alene var hans hudfarge”.¹⁰⁷ Dette ble også begrunnet med at begge tiltalte hadde tilknytning til nynazistiske og høyreekstreme miljø. Bruk av vold mot person for å oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål regnes som terrorhandlinger etter sikkerhetsloven § 3 nr. 5. At de tiltalte delte en rasistisk og fremmedfiendtlig ideologi kan ikke i seg selv tale for at handlingen anses som terror etter dagens straffelov. På den annen side kan hensikten antas å være å skape alvorlig frykt i en befolkning. Drap er en alvorlig kriminell handling i seg selv. Dersom det i tillegg er begått helt uprovosert og med et rasistisk motiv, taler dette for at andre personer i samfunnet med innvandringsbakgrunn kan bli redd og urolig fordi de indentifiserer sin bakgrunn med offerets. Det kan derfor anføres at de tiltalte kunne ha blitt dømt for en terrorhandling etter dagens lovgivning. Likeledes kan det anføres at personer som føler tilhørighet med for eksempel en synagoge, både i Norge og andre land, også blir rammet av en konkret voldshandling fordi de indentifiserer seg med dem. På den annen side viser Bhatti-dommen at dette ikke er av betydning for vurderingen av momentet ”befolkning”. På dette grunnlag kan det anføres at vilkåret ”befolkning” ikke ville vært oppfylt i Holmlia-drapet.

Lovgiver understreker at det skal mye til for at vilkårene i bokstav b er oppfylt.¹⁰⁸ Uttalelsen taler for at ikke enhver etablering av alvorlig frykt er tilstrekkelig. Det er ikke tvilsomt at tiltaltes hensikt med bombeeksplosjonen i Oslo og drapene på Utøya 22. juli 2011 var å skape alvorlig frykt i befolkningen, se 22. juli-saken side 68. Dette fordi gjerningspersonen ønsket å drepe mennesker for å fremprovosere reaksjoner for å radikalisere motstanden mot muslimsk innvandring. Hendelsen rammet mange tilfeldige mennesker og fikk massiv medieoppmerksomhet.

Det mest omtvistede kriteriet i terrordefinisjonen kan sies, på grunnlag av kapittel 3.3, å være ”alvorlig frykt”. Enkelte definisjoner har dette momentet uttrykkelig med, andre ikke. Her kan det også bemerkes at det engelske ordet ”terror” oversettes til redsel eller skrekk.¹⁰⁹ Konklusjonen må være at frykt øker gjennom medias dekning av en handling. Når motivet er å skape alvorlig frykt kan det tale for at gjerningspersonene derfor er delvis avhengig av

¹⁰⁷ Jf. dommens kapittel ”Straffeloven § 233 annet ledd” avsnitt 2.

¹⁰⁸ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 316.

¹⁰⁹ Jf. www.tritrans.net.

medias oppmerksomhet, men dette bør ikke være en forutsetning for å rammes av bestemmelsen. Følgelig kan det anføres at terrorisme alltid vil skape frykt i en befolkning dersom den vekker medias interesse. Det kan stilles spørsmål ved hensikten med å skape alvorlig frykt. Motiver kan være rekruttering, overbevisning eller makt. Innenfor denne avhandlingens rammer tillates ingen nærmere behandling av dette.

I EUs rammebeslutning artikkel 1 (1) er kravet definert som ”seriously intimidating a population”. Objektet som rammes må antas å være det samme som bokstav b. Begrepet intimidate taler mer mot å true befolkningen. Ved å skape alvorlig frykt trues samfunnet med en handling som skaper negative konsekvenser. Bestemmelsene samsvarer således.

Siden strl. § 131 krever et subjektivt overskudd er det formålet med handlingen som er sentral, ikke virkningen. Spørsmål er derfor om handlingen var egnet til å skape alvorlig frykt, ikke om den reelt sett medførte slike konsekvenser.

4.3.4 Straffeloven § 131 annet ledd bokstav c

Terrorhensikt foreligger etter bokstav c dersom en terrorhandling er begått i den hensikt ”urettmessig å tvinge offentlige myndigheter eller en mellomstatlig organisasjon til å gjøre, tåle eller unnlate noe av vesentlig betydning for landet eller organisasjonen, eller for et annet land eller en mellomstatlig organisasjon”. I likhet med bokstav a knytter vilkårene seg til alvorlige og rystende følger for landet og dens myndigheter.¹¹⁰

Rettsstridsreservasjonen innebærer at bestemmelsen kun rammer en handlemåte som er rettsstridig. Dette betyr at det kan tenkes tilfelle hvor en handling ikke er straffbar selv om den går inn under ordlyden i straffebudet.¹¹¹ Dersom handlingen ikke er rettsstridig vil det å straffe vedkommende mangle begrunnelse. Spørsmålet om en handling er rettsstridig beror på en avveining mellom de hensyn som straffebudet skal verne og andre beskyttelsesverdige hensyn.¹¹² Å tvinge offentlige myndigheter til å gjøre, tåle eller unnlate noe ved hjelp av ulovlige handlinger, er aldri rettmessig. Dette idet straffebudene som kriminaliserer terrorhandlinger skal verne samfunnet og demokratiet mot press og alvorlige skader.

¹¹⁰ Jf. Bhatti-dommen kapittel 3.2 avsnitt 7.

¹¹¹ Se Rt. 1979 s. 1492 (s. 1499).

¹¹² Jf. Rt. 1979 s. 1492 (s. 1499).

Tvang etter alminnelig språkbruk innebærer å presse eller hindre noen til en handling mot vedkommendes vilje. Tvangen kan utføres som en reaksjon på for eksempel statens maktmisbruk, okkupasjon eller undertrykkelse. I slike tilfelle kan gjerningspersonen hevde at en endring må til, og tvinger derfor myndighetene til dette ved ekstrem bruk av vold.

Det er ikke enhver tvang som rammes av bokstav c. Tvangen må knytte seg til noe ”av vesentlig betydning”. Lovgiver har overlatt vurderingen av vilkårets innhold til domstolene. Dette skal foretas etter en konkret vurdering hvor blant annet statens eller organisasjonens egen oppfatning av handlingene og dens konsekvenser skal tillegges vekt.¹¹³ Vurderingen av vilkåret vil variere fra sak til sak, men siden bestemmelsen ikke er prøvd i rettspraksis er det vanskelig å si noe generelt om dens innhold. Det er naturlig at å tvinge noen til å foreta en handling som medfører store materielle og økonomiske skader faller inn under bestemmelsen, især om et større antall mennesker rammes. Likeledes dersom situasjonen oppfattes som særlig truende og belastende for de involverte. Noe veiledning kan også finnes i saken inntatt i LE-1995-468. Her hadde en bosnisk flykning tatt kontroll over et passasjerfly og truet med å være bevæpnet samt å ha plassert bomber på forskjellige offentlige steder. Mannen ble dømt til 4 års fengsel for overtredelse av strl. 1902 §§ 151 a om flykapring, 270 om tvang og 183 om dokumentfalsk. Lagmannsretten la i straffutmålingen vekt på at det var mange involvert som i mange timer ble utsatt for en skremmende situasjon. I tillegg hevdet tiltalte at han hadde plassert en bombe på Fornebu lufthavn slik at flyplassen ble stengt og evakuert for en periode. Av hensyn til den alminnelige lovlydighet måtte det reageres strengt mot en slik allmenfarlig forbrytelse. Hendelsen skjedde før terrorparagrafen trådte i kraft, men det kan argumenteres for at tiltalte kunne ha blitt straffet for terrorhandling etter dagens lovgivning. Kapring av luftfartøy er i dag straffbart etter strl. 2005 § 139. Terrorparagrafen henviser til denne i første ledd. I denne saken kan det antas at både § 131 annet ledd bokstav a, b og c kunne fått anvendelse. Ved vurderingen må det legges vekt på hva som var det umiddelbare målet med handlingen. I dommen er det anført at tiltalte kapret flyet ”(...) som et middel til å sette fokus på de vanskelige forhold som folket i Bosnia lever under”. Han krevde videre at norske myndigheter skulle bistå med humanitær hjelp til befolkningen i Sarajevo. Dette taler i retning av at tiltalte tvang myndighetene i Norge til å gjøre noe, jf. bokstav c. Å sette i gang humanitære tiltak er ressurskrevende både politisk og økonomisk og kan derfor sies å være av

¹¹³ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 316.

vesentlig betydning for landet eller en mellomstatlig organisasjon. Dette taler for at handlingen faller inn under dagens definisjon av terrorhandling.

Med ”offentlig myndighet” menes både norsk og utenlandsk offentlig myndighet.¹¹⁴ Det må antas at lovgivende, dømmende og utøvende myndighet faller innenfor begrepet, se Grl. kapittel B, C og D. Ordlyden taler videre for at forvaltning med beslutningskompetanse omfattes, slik at kommunale sektorer også faller innenfor. Med ”mellomstatlig organisasjon” menes internasjonale organisasjoner med stater som medlemmer, som for eksempel EU. Frivillige organisasjoner faller utenfor begrepet.¹¹⁵ Terrorfinansieringskonvensjonen og EUs rammebeslutning bruker uttrykket international organisation. Uttrykket mellomstatlig organisasjon innebærer grovt sett det samme som ”internasjonale organisasjoner”.¹¹⁶ Ordvalget medfører altså ingen realitetsforskjell.

I EUs rammebeslutning artikkel 1 (1) er kravet beskrevet som ”unduly compelling a Government or international organisation to perform or abstain from performing any act”. Til forskjell er det ikke noe vilkår om at tvangen må dreie seg om noe av vesentlig betydning. Artikkelen har således et videre anvendelsesområde enn den norske terrorparagrafen på dette punkt.

5. Skyldkravet for terrorrelaterte handlinger

5.1 Innledning

I dette kapitlet foretas en fremstilling av skyldkravet til utvalgte terrorrelaterte handlinger. Som nevnt i innledningen vil det bli for omfattende å ta for meg alle straffelovens bestemmelser som rammer terrorrelaterte handlinger. Jeg har derfor valgt å behandle

¹¹⁴ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 316.

¹¹⁵ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 316.

¹¹⁶ Jf. Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) side 94.

straffeloven § 133 om terrorforbund, § 134 om terrortrusler og § 135 om terrorfinansiering. Skyldkravet kommer særlig på spissen for disse handlingene.

For å analysere skyldspørsmålet er det også her hensiktsmessig å ta utgangspunkt i de enkelte straffebudenes objektive gjerningsinnhold.

5.2 Terrorforbund

5.2.1 Innledning

Som hovedregel er forberedelse til straffbare handlinger ikke straffbart i norsk rett. Strl. § 133 gjør unntak fra dette. Etter bestemmelsen straffes ”den som planlegger eller forbereder en terrorhandling ved å inngå forbund”, jf. første ledd.

I Norge var hensynet til legalitetsprinsippet medvirkende til at det kun var forberedelse i form av å inngå ”forbund” om terrorhandlinger som ble kriminalisert.¹¹⁷ Dersom en skulle kriminalisere forberedelse av terror generelt, slik en ordlydstolkning av FNs resolusjon 1373 tilsier, ville straffebudet gi mindre tydelige signal om hvilke handlinger som kan medføre straffansvar. En forberedelseshandling kan ramme en hvilken som helst handling objektivt sett. For eksempel kan innkjøp av våpen rammes som forberedelse til terror, selv om den egentlige hensikten er for eksempel jakt. Tilføyelsen av ordene ”ved å inngå forbund” er på denne måten viktig av hensyn til rettssikkerheten.

Ved å kriminalisere forberedelseshandlingen åpnes det opp for å ta i bruk inngripende etterforskningsmetoder på et tidligere stadium. Konsekvensen av dette er at sanksjoneringen skjer før den straffbare handlingen i realiteten er utført. Husabø omtaler dette som ”pre-aktivt strafferett”.¹¹⁸ Et problem med en pre-aktiv strafferett er at straffebudets krav til ytre handling reduseres og det stilles mer spesifikke krav til det forbryterske forsett. Fokus i den strafferettslige vurdering blir på denne måten flyttet fra en objektiv konstaterbar handling til

¹¹⁷ Jf. Husabø, ”Strafferetten og kampen mot terrorismen”, side 187.

¹¹⁸ Jf. Husabø, ”Strafferetten og kampen mot terrorismen”, side 183-184. Se også Erling Johannes Husabø, ”Pre-aktiv strafferett”, *Tidsskrift for strafferett*, 2003 side 97-106.

gjerningsmannens tanker på handlingstidspunktet.¹¹⁹ Dette kan svekke legalitetsprinsippets krav til forutberegnelighet.

På den annen side tilsier hensynet til samfunnets ro og trygghet, samt allmennprevensjon, at terrorforbund bør straffesanksjoneres. Begrunnelsen for innføringen av straffebudet mot terrorforbund var blant annet at terrorhandlinger har et betydelig skadepotensial og er svært samfunnsskadelig. At man ikke kunne reagere mot personer som man bevist fant planla en terrorhandling var derfor utilfredsstillende.¹²⁰

5.2.2 Gjerningsbeskrivelsen

Strl. § 133 regner opp sju forskjellige handlinger som det er straffbart å inngå forbund om å begå. Å inngå forbund vil si at ”to eller flere personer avtaler at de skal begå en bestemt forbrytelse (...)”.¹²¹ Annen forberedelse eller planlegging til terrorhandling kan omfattes av forsøksbestemmelsen i § 131 tredje ledd, jf. § 16, men forsøkets nedre grense er markert høyere enn grensen for ulovlig planlegging.

Det kreves at beslutningen gjelder gjennomføring av en terrorhandling.¹²² Avtalen må være ”endelig, bestemt og alvorlig ment”.¹²³ I terrorplanleggingsdommen omtales dette som at avtalen må være reell, jf. Rt. 2013 s 789 avsnitt 31. Det stilles ikke noe krav til at avtalen er detaljert.¹²⁴ Loven krever ikke at handlingens mål, midler eller metode er fastsatt i særlig grad, jf. LB-2012-40854 kapittel 2.1 avsnitt 13. Dette kan tale for at det ikke skal mye til for at straffebudet objektivt sett er overtrådt. Ved vurderingen må det blant annet legges vekt på hva slags terrorhandling avtalen gjelder og hvor store skader gjennomføringen kan medføre. Momentene henger sammen. Skadeomfanget av for eksempel en bombe er normalt større enn ved et drap. Videre skal det legges vekt på hvor langt planleggingen har kommet, hvilken gjennomføringsevne gjerningspersonene har og hvilken rolle den enkelte har eller er tiltenkt. Jo lengre planleggingen er kommet, desto større fare er det for at handlingen gjennomføres og dermed større grunn til å reagere. Gjerningspersonenes gjennomføringsevne henger ofte sammen med handlingens motiv, se kapittel 2. Har den avtalte handling et konkret motiv eller

¹¹⁹ Se Jørgen Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 3. utgave, Bergen 2011, side 122.

¹²⁰ Jf. Prop.131 L (2012-2012) side 44.

¹²¹ Jf. Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) side 95.

¹²² Jf. Prop.131 L (2012-2013) side 84.

¹²³ jf. LB-2012-40854 kapittel 2.1 avsnitt 9.

¹²⁴ Jf. Terrorplanleggingsdommen avsnitt 31.

formål kan veien til fullbyrdet forbrytelse være kortere enn om avtalen ikke har en bestemt hensikt. Rollefordelingen har betydning fordi for eksempel en hierarkisk oppbygd terrororganisasjon kan antas å utgjøre en større trussel enn en tilfeldig sammensatt gruppe. Om handlingen rettes mot sentrale samfunnsinstitusjoner er også et moment av betydning, se kapittel 4.3.2 for mer om dette.¹²⁵

5.2.3 Skyldkravet

Skyldkravet for terrorforbund er forsett, jf. strl. § 21.

Det er de foretatte forberedelseshandlinger sett i sammenheng med gjerningspersonens forsett som skaper fare for terrorhandlinger og som derfor gjør handlingen straffverdig.¹²⁶ En avtale om handlinger som omfattes av §§ 131 eller 132 er bare straffbart dersom avtalepartene har terrorhensikt. De øvrige bestemmelsene som regnes opp i § 133 kan straffesanksjoneres selv om terrorhensikt ikke foreligger. For å straffe en person som inngår forbund om for eksempel angrep på en ambassadør (§ 144) kreves kun forsett. Konsekvensen av dette kan være at dersom det ikke kan bevises at gjerningspersonen har handlet med hensikt, kan han fortsatt dømmes. Loven kan sies å ha inntatt en sikkerhetsventil slik at alvorlige forbrytelser kan straffes selv om hensikt ikke kan påvises utover enhver rimelig tvil.

Lovgiver møter her særlige utfordringer grunnet hensynet til forutberegnelighet. Ved vurderingen av om domstolene kan straffe en gjerningsperson for overtredelse av § 133 er det først og fremst skyldkravet som skiller straffri forberedelse fra straffbar fullbyrdet forbrytelse. Grensen for det straffbare ligger på denne måten i det subjektive vilkåret for straff, og ikke i de ytre handlinger som foretas.¹²⁷ Dette kan virke noe vilkårlig og er følgelig lite ønskelig av hensyn til rettssikkerheten.

Selv om bestemmelsen fremstår som vag og uklar, har det vært hevdet at den må aksepteres da den ”beskriver *så presist som mulig*” en handling som det er av stor samfunnsmessig betydning å bekjempe.¹²⁸ Ved å tilføye vilkåret ”forbund” er bevisemaet mer konkret og konstaterbart enn på den annen side å straffe rene forberedelseshandlinger. Straffetrusselen

¹²⁵ Jf. Terrorplanleggingsdommen avsnitt 72.

¹²⁶ Se Prop.131 L (2012-2013) side 61.

¹²⁷ Jf. Innst. O. nr. 70 (2001-2002) punkt 6.2.

¹²⁸ Jf. Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, side 122.

sender altså et signal om at allerede det å inngå avtaler om å begå terrorhandlinger er straffbart.

5.3 Terrortrusler

5.3.1 Innledning

Strl. 1902 § 147 a tredje ledd gjorde det straffbart å true ”med å begå en straffbar handling som nevnt i første ledd, under slike omstendigheter at trusselen er egnet til å fremkalle alvorlig frykt”, jf. første setning. Bestemmelsen er i det vesentlige videreført i strl. 2005 § 134.

Begrunnelsen for bestemmelsen er at en trussel om å begå terrorhandlinger kan i spesielle tilfelle ha samme virkninger for samfunnet som faktiske terrorhandlinger.¹²⁹ Trusler om terrorhandlinger kan ha store konsekvenser for det sivile samfunnet, og må tas på alvor. I seg selv kan slike trusler forårsake store skader og oppfylle noe av terrorvirksomhetens målsetning – å sette det sivile samfunn ute av spill.¹³⁰

Rekkevidden av straffbare trusler begrenses at ytringsfriheten i Grl. § 100 og EMK artikkel 10. Dette skaper vanskelige avveininger for grensen mellom hva som skal anses som fri ytring og rettsstridige trusler. Det oppstår her et spenningsforhold mellom offentlige og private interesser. Kjernen i ytringsfriheten er at den verner friheten til å ha egne meninger og ytre dem på en måte individene selv ønsker. Vernet er imidlertid ikke absolutt, jf. EMK artikkel 10 nr. 2. For det første krever inngrep i ytringsfriheten hjemmel i lov, jf. ”prescribed by law”. Strl. § 134 er en av mange slike hjemler. Det andre vilkåret etter EMK artikkel 10 nr. 2 er at inngrepet må være ”necessary in a democratic society”. Det er dette som omtales som forholdsmessighetsprinsippet. Det må være forholdsmessighet mellom de hensyn som taler for og imot å begrense ytringsfriheten. Det tredje vilkåret er at begrensningen må ha grunnlag i et tillatt formål. På den ene side er hensynene til et effektivt demokrati, hensynet til sannhetssøken og hensynet til personlig selvrealisering.¹³¹ Borgerne i samfunnet må kunne ha mulighet til aktivt å motta og dele sine ideer og meninger utad. Går man for langt i retning av

¹²⁹ Jf. Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) side 95.

¹³⁰ Jf. Innst. O. nr. 70 (2001-2002) punkt 5.2.

¹³¹ Se Handyside mot Storbritannia 7. desember 1976, punkt 49.

å begrense ytringsfriheten, undergraves grunnlaget for en demokratisk rettsstat. På den annen side er hensyn som særlig gjør seg gjeldende for kriminaliseringen av terrortrusler. Dette er hensynet til den nasjonale sikkerhet og offentlige trygghet, og forebyggelse av uorden og kriminalitet. Trusler om å utføre alvorlige samfunnsskadelige handlinger må antas å være uønsket i samfunnet. De kan danne grunnlag for uro og frykt og er derfor straffverdig. Ytringer om oppfordring til vold og terror er derfor utvilsomt ikke vernet av EMK art. 10.

Grensene mellom ytringsfrihet og rettsstridige trusler kan illustreres ved Rt. 1997 s. 1821 (Kjuus-kjennelsen).¹³² Tiltalte i saken var siktet for overtredelse av strl. 1902 § 135 a for rasistiske uttalelser. Bestemmelsen (dagens § 185) har som formål å bekjempe rasefordommer, verne minoriteter og hindre utbredelse av grove rasistiske handlinger (side 1832). Retten uttalte at hensynet til ytringsfriheten må veie tungt idet Grl. § 100 var ”blant de grunnlovsbestemmelsene som er satt til vern av enkeltmenneskers personlige frihet og sikkerhet”, jf. side 1831. Flertallet kom til at dersom de konkrete utsagnene ikke var en overtredelse av § 135 a, ville det samsvare dårlig med det reelle vern mot rasediskriminering (side 1830). Mindretallet konkluderte med at de hensyn som begrunner begrensningen ikke var tungtveiende nok til å slå igjennom overfor ytringsfriheten. Begrunnelsen var at politiske meninger burde kunne fremsettes uten risiko for straff. I tillegg var det problematisk å stenge ute ytringer fra den offentlige debatt, fordi det kunne medføre større skadevirkninger dersom ytringene vokste frem i det stille uten at de blir imøtegått (side 1838). Av dommen kan det utledes at det må foretas en vurdering av hensynet til ytringsfriheten på den ene side og de interesser som samfunnet ser seg tjent med å beskytte ved bruk av straff på den annen side. Ytringsfrihetens gjennomslagskraft er stor, og unntak fra dette er inngrep i en grunnleggende menneskerettighet. Det er uheldig å stenge ute ytringer fra borgerne i det offentlige rom. Ekskludering fra samfunnet og følelse av ikke å bli hørt kan, som nevnt i kapittel 2.3, være motiv til terrorhandling. Allikevel bør terrortrusler kriminaliseres da de kan oppfattes som alvorlig krenkende og skremmende og følgelig være svært samfunnsskadelige.

5.3.2 Gjerningsbeskrivelsen

Strl. § 134 bestemmer at ”[d]en som truer med å begå en handling som nevnt i § 131 eller §§ 137 til 144” straffes. En trussel er etter alminnelig språkbruk en ytring eller handling der en person tilkjennegir overfor andre at noe uønsket kommer til å skje i fremtiden som

¹³² Dommen ble anket til EMD, men avvist (Application no. 41589/98 Jack Erik Kjuus vs. Norway).

mottakerne oppfatter som negativt. En trussel som er fremsatt gjennom handling kan for eksempel være å skyte mot en innvandrerbolig, jf. Rt. 1994 s. 974. Det er uten betydning om trusselen er fremsatt overfor den som eventuelt vil bli rammet av handlingen, eller andre.¹³³ Det er ikke noe vilkår at trusselen fremsettes for å påvirke en annens handlemåte.¹³⁴ Det er videre uten betydning om trusselen har ført til reelle følger eller ikke. Har trusselen derimot ledet til en følge som nevnt i strl. § 131 annet ledd, skjerpes straffen, jf. § 134 annet ledd.

Strafferegelen i § 134 er en særbestemmelse for trusler som gjelder terrorrelaterte handlinger.¹³⁵ Trusler som omhandler terrorforbund i § 133, terrorfinansiering i § 135 og oppfordring, rekruttering og opplæring til terrorhandlinger § 136 er unntatt. Dette er et bevisst valg av lovgiver, idet en trussel som ikke rammes av § 134 kan straffes etter den mer generelle regelen i strl. § 263 (tidligere § 227). Reglene kan derfor ikke innfortolkes.¹³⁶ I motsetning til 1902-bestemmelsen er det ikke noe vilkår i § 134 om at trusselen må være egnet til å fremkalle alvorlig frykt. På dette området bør en slik begrensning innfortolkes fordi det neppe var meningen å endre innholdet i gjerningsbeskrivelsen. Formuleringen i § 147 a tredje ledd ble valgt på grunn av at åpenbare falske trusler ikke skulle rammes av bestemmelsen. Departementet nevner som eksempel at trusler fremsatt av sterkt berusede personer kan falle utenfor.¹³⁷ I Krekar-dommen uttales at formuleringen ”alvorlig frykt” er tatt med ”(...) for å unngå at trusler som er fremsatt på skrømt mv. skal omfattes”.¹³⁸ Begrunnelsen for dette kan antas å henge sammen med begrunnelsen for skyldkravet. Det er mer å bebreide gjerningsmannen dersom trusselen er reell og alvorlig enn om den er fremsatt som en spøk. Dette må også gjelde for anvendelsen av strl. § 133. Synspunktet støttes også av skadefølgeprinsippet som blant annet innebærer at handlinger som ikke er egnet til å medføre skade eller fare for skade ikke bør være straffbare.¹³⁹

5.3.3 Skyldkravet

Skyldkravet er forsett, jf. strl. § 21. Etter strl. 1902 § 147 a tredje ledd krevdes i tillegg terrorforsett, jf. ”med slikt forsett som nevnt i første ledd”. Etter ordlyden i strl. 2005 § 133

¹³³ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 317.

¹³⁴ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 317.

¹³⁵ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 317.

¹³⁶ Se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 317.

¹³⁷ Se Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) side 95.

¹³⁸ Jf. Krekar-dommen kapittel ”Nærmere om tiltalebeslutning 1 post I” avsnitt 4.

¹³⁹ Se Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 89.

oppstilles det ikke noe krav om at den som fremsetter trusler om terrorhandlinger i tillegg må ha handlet med terrorhensikt. Hvis trusselen gjelder en handling som omfattes av § 131 (eller § 132), følger det av disse at gjerningspersonen må ha handlet med terrorhensikt. I Krekardommen hadde tiltalte fremsatt drapstrusler på en pressekonferanse. Retten fant det ikke bevist at truslene var begått med slik terrorforsett som kreves etter strl. 1902 § 147 a (den gang) annet ledd. Det ble her vist til at ytringene fremsto som noe tilfeldig, i tillegg til at de bar et betingende element. En eventuell realisering av truslene kunne bare skje dersom tiltalte faktisk ble sendt ut av Norge, noe som ikke var tilfellet på dette tidspunktet. Dommen taler i retning av at trusselen som fremsettes må være noenlunde reell og gi grunnlag for å reagere. Gjerningsmannen må ha det ønske med trusselen å oppnå destabilisering eller ødeleggelse av grunnleggende funksjoner i samfunnet (bokstav a), å skape alvorlig frykt i en befolkning (bokstav b), eller tvinge offentlige myndigheter eller en mellomstatlig organisasjon til å gjøre, tåle eller unnlate noe (bokstav c). I saken som nevnt kan man argumentere for at trusselen ikke var reell.

En trussel om å begå en handling som nevnt i §§ 137 til 144 krever kun forsett for å kunne straffes da disse bestemmelsene ikke inneholder noe krav om terrorhensikt. Dette innebærer at for eksempel en trussel om å skjule en terrormistenkt (§ 137) er straffbart selv om gjerningspersonen ikke har handlet med terrorhensikt. Begrunnelsen for dette kan være at det ofte er enklere for domstolen å bevise forsett enn hensikt. På denne måten er det således enklere å uskadeliggjøre vedkommende slik at han ikke kan skjule den terrormistenkte (sett at trusselen om dette var reell). Det kan på dette grunnlag anføres at det å kreve forsett, og ikke hensikt, har en preventiv virkning.

5.4 Terrorfinansiering

5.4.1 Innledning

Forbudet mot terrorfinansiering er hjemlet i strl. § 135. Bestemmelsen er i det vesentlige en videreføring av strl. 1902 § 147 b. Den nye bestemmelsen favner dog noe videre idet den også rammer finansiering av terrorrelaterte handlinger.

Strl. § 147 b var den første generelle straffebestemmelsen som direkte rettet seg mot finansiering av terrorhandlinger. Ved et eget straffebud kunne finansiering av terrorisme

begrenses slik at terrororganisasjoner og grupper ikke fikk midler til å utføre handlingene og således kutte ”livsnerven” til terroreren.¹⁴⁰

Den internasjonale forebyggingen av terrorisme opererer med lister over organisasjoner som bevist driver eller er mistenkt for å drive terrorvirksomhet. Listene gis av EU eller FN og oppdateres jevnlig. Som eksempel kan nevnes Talibanforskriften som gir norske myndigheter adgang til å fryse og båndlegge økonomiske midler som tilhører noen som antas å ha forbindelse med Taliban, al-Qaida eller Osama bin Laden.¹⁴¹ Etter hvitvaskingsloven §§ 17 og 18 pålegges foretak som nevnt i § 4 en undersøkelses- og rapporteringsplikt ved mistanke om terrorfinansiering.¹⁴² Straffeprosessloven § 202 d hjemler i tillegg adgang til å båndlegge formuesgoder til personer som mistenkes for overtredelse av terrorbestemmelsene.¹⁴³

Systemet med svartelisting av mistenkte terrorister er problematisk i forhold til det grunnleggende prinsippet i strafferetten om at enhver er uskyldig inntil det motsatte er bevist, jf. EMK artikkel 6 (2). Svartelistingen skjer vanligvis uten at det foreligger dom mot personen og uten noen form for kontradiksjon. Personens økonomiske handlefrihet blir blokkert, og vedkommende blir stemplet som samfunnsfiende.¹⁴⁴ Dette fremstår i realiteten som en skylderklæring som strider mot uskyldspresumsjonen. Uskyldspresumsjonen innebærer at det ikke ubetinget kan legges til grunn at en organisasjon er å anse som terrorister på grunn av at de er oppført på listene. Påtalemyndigheten har bevisbyrden på vanlig måte.

5.4.2 Gjerningsbeskrivelsen

Strl. § 135 bestemmer at den som ”rettsstridig yter, mottar, sender, fremskaffer eller samler inn” midler med hensikt eller viten om at de skal brukes til en terrorhandling, straffes.

Rettsstridsreservasjonen er tatt med for å avgrense straffansvaret slik at det ikke favner for vidt. I forarbeidene er det uttalt at rettsstridsreservasjonen skal brukes med varsomhet.¹⁴⁵ Den nærmere anvendelsen må skje som ledd i påtalemyndighetens behandling og domstolens

¹⁴⁰ Jf. Innst. O. nr. 70 (2001-2002) punkt 7.1.

¹⁴¹ Forskrift 22. desember 1999 nr. 1374.

¹⁴² Lov 6. mars 2009 nr. 11 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven).

¹⁴³ Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven).

¹⁴⁴ Jf. Husabø, ”Strafferetten og kampen mot terrorismen”, side 188.

¹⁴⁵ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 22.

vurdering av reservasjonen i de konkrete tilfellene.¹⁴⁶ I TOSLO-2015-47166 la retten vekt på terrororganisasjonens mål ved vurderingen av om handlingen var rettsstridig. Selv om tiltalte i saken sluttet seg til organisasjonene fordi han anså at den syriske befolkning var utsatt for overgrep og undertrykkelse fra staten, ble det lagt til grunn at ISIS og Jabhat al-Nusra var ”svært farlige og voldelige terrororganisasjoner” som ”kjemper for opprettelse av en islamsk stat og innføring av ekstremistiske islamske regimer”, jf. kapittel 5.5 avsnitt 9. Det var derfor ikke grunn til å tolke straffebestemmelsen innskrenkende.

Med ”yter” menes å gi egne midler til organisasjoner som begår terrorhandlinger. ”Mottar” retter seg mot den som tar imot slike midler og gir de videre til terrorgrupper. Den som sørger for at midlene overføres til andre, rammes av ordlyden ”sende”. ”Fremskaffer eller samler inn” rammer selve innsamlingen eller lignende, og retter seg mot mellommennene som skaffer slike midler.¹⁴⁷

Det er et vilkår for straff at midlene ”skal brukes til å utføre” en terrorhandling, jf. første ledd bokstav a. Vilkåret er oppfylt selv om det er ikke er planlagt hvilken type terrorhandling som skal begås, eller om midlene kun delfinansierer en terrorhandling.¹⁴⁸ Bokstavene b til d reguler hvem det er ulovlig å gi økonomisk bistand til. Det er uten betydning om støtten var tiltenkt lovlig virksomhet.¹⁴⁹

For å kunne straffes etter bestemmelsen kreves det at gjerningsmennene ”har tatt skritt for å realisere formålet med de ulovlige midlene”.¹⁵⁰ Tilsvarende vilkår finnes i strl. § 128 (tidligere § 104a). Kriteriet innebærer at organisasjonens formål ikke i seg selv er avgjørende for straffbarheten og at straff ikke kan idømmes så lenge organisasjonen kun hevder sine meninger og ikke har tatt skritt for å realisere formålet med de ulovlige midlene.¹⁵¹ Dette rammer også omstendigheter hvor midlene er tatt i bruk til andre formål enn terror, som for eksempel skadeverk.¹⁵²

¹⁴⁶ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 199.

¹⁴⁷ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 318.

¹⁴⁸ Se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 318.

¹⁴⁹ Se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 318.

¹⁵⁰ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 318.

¹⁵¹ Jf. Ot.prp. nr. 64 (1998-1999) Om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven mv. (etterforskningsmetoder mv.), side 142.

¹⁵² Se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 318.

Det har vært innvendt at den norske strafferegelen mot finansiering av terror fortsatt er så vid at det kan være problematisk for en person å forutse sin rettsstilling.¹⁵³ Dette legger press på legalitetsprinsippet og dens krav om klar og presis lov. Upresise straffebud gir rom for tolkning. Ulike tolkninger og forståelser av straffebestemmelser kan være uheldig for tiltaltes rettssikkerhet og forutberegnelighet, jf. kapittel 3.3.2.

5.4.3 Skyldkravet

Under utarbeidelsen av den nye straffeloven ble skyldkravet til terrorfinansiering på nytt diskutert. Det ble vist til at terrorfinansieringskonvensjonen artikkel 2 stilte krav til ”intention” eller ”knowledge”. Departementet konkluderte med at forsett var tilstrekkelig.¹⁵⁴

Forsettet må dekke den omstendighet at midlene skal brukes til en terrorhandling. For å kunne straffes for terrorfinansiering av terrorhandling som nevnt i § 131 kreves at gjerningspersonen har forsett om hovedmannens terrorhensikt. I vurderingen av skyldkravet kan det ha betydning om finansieringen er knyttet til en organisasjon som er oppført på EU eller FNs lister.¹⁵⁵

Problemet med skyldkravet for terrorfinansiering er at det først og fremst er forsettet som skiller de lovlige handlingene fra de ulovlige. Det er eksistensen av et ”terrorforsett” eller kjennskap til at mottakeren har ”terrorforsett”, som bestemmer hva som er lovlig og ulovlig innsamling eller overlevering av midler.¹⁵⁶ Denne subjektiveringen av straffansvaret har til felles med skyldkravet for terrorforbund at gjerningspersonens subjektive innstilling – forsettet, hensikten eller motivet – får en mer dominerende rolle i kvalifiseringen av et lovbrudd.¹⁵⁷ På denne måten vanskeliggjøres retten til kontradiksjon og å føre motbevis.

På den annen side har straffebudet en preventiv og forebyggende effekt. Terrornettverk er ofte avhengig av pengene som finansierer terrorhandlingene. Ved å kriminalisere, straffe og dermed uskadeliggjøre gjerningsmenn som finansierer terror, kan eventuelle fremtidige terrorhandlinger forhindres. Dette kan også være begrunnelsen for at straff for terrorfinansiering kun krever forsett og ikke hensikt.

¹⁵³ Se Husabø, ”Strafferetten og kampen mot terrorismen”, side 187.

¹⁵⁴ Se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 198-199.

¹⁵⁵ Se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 319.

¹⁵⁶ Jf. Husabø, ”Strafferetten og kampen mot terrorismen”, side 185

¹⁵⁷ Jf. Husabø, ”Strafferetten og kampen mot terrorismen”, side 184.

6. Skyldkravet for medvirkning til terrorhandling

Medvirkning til terrorhandling er straffbart. Medvirkerens skyld må omfatte alle objektive elementer i gjerningsbeskrivelsen. Etter strl. 1902 var medvirkning kun straffbart dersom det var særskilt hjemmel for det. Dagens straffelov er motsatt: strl. § 15 er en generell medvirkningsbestemmelse som gjør all medvirkning straffbar med mindre annet er bestemt. I tillegg til denne generelle bestemmelsen, inneholder straffeloven flere selvstendige straffbare forhold som etter sin art er medvirkning til terrorhandling. Under skal jeg nevne tre eksempler.

I terrorplanleggingsdommen ble det stilt spørsmål om skyldkravet hos medvirkeren som blant annet sto tiltalt for medvirkning til terrorhandling etter strl. 1902 § 147 a tredje ledd, jf. første ledd bokstav b.¹⁵⁸ Høyesterett startet med å understreke at domfellelse for medvirkning forutsatte at avtalen gjaldt nevnte primærforbrytelser og at terrorelementene i strl. § 147 a første ledd var oppfylt. Da ordlyden i bestemmelsens tredje ledd ikke ga noe klart svar på om kravet til terrorforsett også gjaldt for medvirkeren, viste Høyesterett til Rt. 2002 s. 476 som gjaldt menneskesmugling. I 2002-dommen kom Høyesterett til at det var tilstrekkelig at medvirkeren hadde forsett om hovedmannens (vinnings-) hensikt, og begrunnet dette med straffebudets effektivitet. Denne saken hadde liten overføringsverdi i terrorplanleggingsdommen da det ikke var noe krav om hensikt i § 147 a.¹⁵⁹ Konklusjonen etter gjeldende rett må være at medvirkeren må ha forsett om hovedmannens hensikt idet den nye terrorparagrafen krever hensikt.

Medvirkning til terrorfinansiering etter strl. § 135 er også straffbart. Medvirkning til overtredelse av bestemmelsens første ledd kan for eksempel være å bistå med å overføre midler fra den enkelte bidragsyter til den som samler midlene inn eller den endelige mottakeren.¹⁶⁰ Gjerningspersonen må ha handlet med terrorhensikt, men for medvirkeren er

¹⁵⁸ Rt. 2013 s. 789 (terrorplanleggingsdommen).

¹⁵⁹ Jf. Terrorplanleggingsdommens avsnitt 48.

¹⁶⁰ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 319.

det tilstrekkelig at vedkommende har forsett om gjerningspersonens hensikt.¹⁶¹ Begrunnelsen for bare å kreve forsett for medvirkeren kan være at vedkommende ikke selv skal delta i primærhandlingen, men kun finansieringen av denne. Å påvise straffansvar for medvirkeren er enklere. Det er vanskelig å bevise at en som finansierer terror vet nøyaktig hva pengene går til. Derfor opereres det med lister over organisasjoner det er ulovlig å støtte. Strl. § 135 er ikke til hinder for å straffe for medvirkning dersom vilkårene er oppfylt. Bestemmelsen kan dog ikke anvendes i konkurrans med § 15.¹⁶²

Å oppfordre noen til å foreta en terrorhandling er straffbart etter strl. § 136 første ledd bokstav a. Oppfordringen fra en person til en annen regnes som medvirkning etter § 15, da § 136 første ledd bokstav a krever at oppfordringen må være ”offentlig”. Etter strl. § 136 første ledd bokstav c er det straffbart å gi ”opplæring i metoder eller teknikker som er særlig egnet til å utføre eller bidra til utførelse” av en terrorhandling. Det er tilstrekkelig at den som gir en slik opplæring har forsett om at ferdighetene som det læres opp i skal gi grunnlag for en terrorhandling, det kreves ikke at den som gir opplæringen selv har hensikt om å medvirke.¹⁶³

Strl. § 137 setter straff for medvirkning til unndragning fra straff for terrorhandlinger. Bestemmelsen viderefører straffeloven 1902 §§ 131 første ledd og 132 annet ledd, men favner noe videre. Bestemmelsen rammer enhver bistandshandling.¹⁶⁴ Skyldkravet er forsett. Det er altså ikke noe krav om hensikt hos personen som bistår terrorister med å unndra seg straffeforfølgning og straff. Begrunnelsen for dette er trolig at terrorhandlingen allerede er utført, og medvirkerens handling er å bistå hovedmannen i ettertid. Medvirkeren må med andre ord ikke handle med hensikt fordi han ikke er med på den primære handlingen.

¹⁶¹ Jf. Eskeland, *De mest alvorlige forbrytelser*, side 254.

¹⁶² Se Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 319.

¹⁶³ Jf. Eskeland, *De mest alvorlige forbrytelser*, side 255.

¹⁶⁴ Jf. Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) side 320.

7. Oppsummering

Oppgavens problemstilling var hva som skilte terrorhandlinger fra andre alvorlige forbrytelser. Tore Bjørgo har på mange måter rett når han sier at ”[d]et som skiller terroristisk vold fra andre former for vold (...), er terrorismens kriminelle og normløse karakter, med overlagte angrep på sivile, vilkårlig bombing og gisseltaking”.¹⁶⁵ Av kapittel 3.3 kan det utledes at det som kjennetegner terror er at det er voldshandlinger som medfører alvorlig skade i den hensikt å tvinge noen til å handle eller unnlate å handle, eller å skape alvorlig frykt. Rettslig sett er det hvilke følger eller hvilke umiddelbare mål gjerningspersonen ønsker å oppnå med handlingen som skiller terror fra andre straffbare handlinger. Det er altså terrorens hensikt som er det avgjørende element.

Skyldkravet er med andre ord en forutsetning for at en handling overhodet kan karakteriseres som terror. Det spesielle ved utformingen av dagens terrorregler er at straffansvaret går i tendens av en større ”subjektivering”.¹⁶⁶ Normalt kan bevis for alminnelig forsett utledes av handlingens karakter og omstendighetene rundt den. Derimot vil en gjerningspersons subjektive hensikt med en handling ikke like lett kunne utledes av den ytre handling.¹⁶⁷ Ved at gjerningspersonens subjektive innstilling får en mer dominerende rolle bryter man med den tradisjonelle bevisbedømmelsen. De subjektive elementene har normalt en subsidiær funksjon ved at dommeren først spør etter gjerningspersonens skyld dersom handlingen oppfyller den objektive gjerningsbeskrivelsen i et straffebud.¹⁶⁸ Dersom de objektive vilkår ikke er oppfylt, er følgelig kravet til skyld ikke oppfylt. Skyldspørsmålet er derfor underlagt en vanskelig bevisvurdering.

Til slutt må igjen bemerkes at den nye terrorparagrafen i skrivende stund ikke er prøvd i praksis og eventuelle tvisttilfeller er enda ikke avklart. På dette grunnlag er det vanskelig å si noe mer konkret om bestemmelsens utforming er tilfredsstillende for rettsvesenet, og følgelig

¹⁶⁵ Jf. http://www.oslomilsamfund.no/files/speech_files/161-2004-02-02-Bjorgo-innled-disk.pdf (08.03.16).

¹⁶⁶ Jf. Husabø, ”Strafferetten og kampen mot terrorismen”, side 184-185.

¹⁶⁷ Se Husabø, ”Strafferetten og kampen mot terrorismen”, side 185.

¹⁶⁸ Se Husabø, ”Strafferetten og kampen mot terrorismen”, side 184.

dens videre utvikling. Dersom det mot formodning skulle skje en ny terrorhandling i Norge, vil det være spennende å se hvordan domstolene tolker kravet om terrorhensikt.

8. Kildeliste

8.1 Lover

- Grunnloven – Kongeriket Norges Grunnlov, gitt på riksforsamlingen på Eidsvoll den 17. mai 1814 (slik den lyder etter senere endringer, senest stortingsvedtak av 27. mai 2014).
- Straffeloven 1902 – Almindelig borgerlig straffelov 22. mai 1902 nr. 10.
- Straffeloven 2005 – Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff.
- Sikkerhetsloven – Lov 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhetstjeneste.
- Straffegjennomføringsloven – Lov 18. mai 2001 nr. 21 om gjennomføring av straff mv.
- Menneskerettsloven – Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.
- Hvitvaskingsloven – Lov 6. mars 2009 nr. 11 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv.
- Straffeprosessloven – Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker.

8.2 Internasjonal rett

- FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme (terrorfinansieringskonvensjonen).
- EUs rammebeslutning 13. juni 2002 om bekjempelse av terrorisme. (Council Framework Decision of 13 June 2002 on combating terrorism).
- FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001.

8.3 Rettspraksis

Rt. 1933 s. 1132.

Rt. 1966 s. 698.

Rt. 1974 s. 382.

Rt. 1977 s. 1207.

Rt. 1979 s. 1492.

Rt. 1980 s. 979 (Haglgevær-kjennelsen).

Rt. 1983 s. 682.

Rt. 1991 s. 600 (Skoheroin-dommen).

Rt. 1991 s. 741.

Rt. 1994 s. 974.

Rt. 1997 s. 1821 (Kjuus-kjennelsen).

Rt. 2002 s. 476.

Rt. 2003 s. 462.

Rt. 2013 s. 789 (Terrorplanleggingsdommen).

Eidsivating lagmannsrett – LE-1995-468.

Borgarting lagmannsrett – LB-2002-850 (Holmlia-drapet).

Borgarting lagmannsrett – LB-2012-40854.

Borgarting lagmannsrett – LB-2012-68482 (Krekar-dommen).

TOSLO-2007-167415-2 (Bhatti-dommen).

TOSLO-2011-188627-24 – RG-2012-1153 (22. juli-saken).

TOSLO-2015-47166.

EMDs dom av 7. desember 1976 Handyside mot Storbritannia.

8.4 Forarbeider mv.

8.4.1 Innstillinger

- Innst. O. nr. 70 (2001-2002) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorisme - gjennomføring av FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001).
- Innst. O. nr. 72 (2004-2005) Innstilling fra justiskomiteen om lov om straff (straffeloven).

8.4.2 Odelstingsproposisjoner

- Ot.prp. nr. 64 (1998-1999) Om lov om endringer i straffeprosessloven og straffeloven mv. (etterforskningsmetoder mv.).
- Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorisme - gjennomføring av FN-konvensjonen 9. desember 1999

om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 (28. september 2001).

- Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven).
- Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet).

8.4.3 Norsk offentlig utredning.

- NOU 1983: 57 Straffelovgivningen under omforming. Straffelovkommisjonens delutredning I.
- NOU 1993: 3 Strafferettslige regler i terroristbekjempelsen.
- NOU 2000: 24 Et sårbart samfunn. Utfordringer for sikkerhets- og beredskapsarbeidet i samfunnet.
- NOU 2002: 4 Ny straffelov. Straffelovkommisjonens delutredning VII.
- NOU 2014: 10 Skyldvne, sakkyndighet og samfunnsvern.

8.4.4 Proposisjoner.

Prop.131 L (2012-2013) Endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror mm.).

8.5 Forskrifter

Forskrift 22. desember 1999 nr. 1374 (Talibanforskriften).

8.6 Juridisk teori og juridiske artikler

- Eskeland, Ståle, *Strafferett*, 4. utgave, 2. opplag, (Oslo 2015).
- Andenæs, Johs., *Alminnelig strafferett*, 5. utgave, (Oslo 2004) ved Magnus Matningsdal og Georg Rieber-Mohn.
- Eskeland, Ståle, *De mest alvorlige forbrytelser*, (Oslo 2011).
- Aall, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 3. utgave, 2. opplag (Bergen 2011).
- Husabø, Erling Johannes, ”Strafferetten og kampen mot terrorismen”, *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap* 2004 side 180-192.
- Husabø, Erling Johannes, ”Pre-aktiv strafferett”, *Tidsskrift for strafferett* 2003 side 97-106.

8.7 Internettadresser

<http://www.pst.no/media/utgivelser/trusselvurdering-2015/>.

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/terrorisme/flere-frykter-norsk-terrorangrep/a/23597610>.

http://www.oslomilsamfund.no/files/speech_files/161-2004-02-02-Bjorgo-innled-disk.pdf.

<http://www.fn.no/Tema/Terrorisme/AArsaker-til-terrorisme>.

<http://www.fn.no/Tema/Terrorisme/Hva-er-terrorisme>.

8.8 Annet

Erling Johannes Husabø, ”Strafferettslige tiltak mot terrorisme”, brev til Justisdepartementet, lovavdelingen (14. februar 2002).